

II RIIGIKOGU

10. istungjärk. Protokoll nr. 340 (38).

1926. a.

II Riigikogu koosolek 23. märtsil 1926. a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, rahaminister **L. Sepp**, sõjaminister **J. Soots**, välisminister **A. Piip**, kohtuminister **T. Kalbus**, siseminister **K. Einbund**, põllutööm-
nister **H. Laretei**, haridusminister **J. Lattik**, siseministri abi **E. Kübarsepp**.

Päevakord:

1. Seadus kodakondsuseta tööliste töö-
õnnetuste korral kindlustamise kohta — II lu-
gemisel.

2. Omavalitsuste liitude seadus — II lu-
gemisel.

3. Riigiasutuste töö koondamise seaduse
maksvuse pikendamise seadus — II lugemisel.

4. Vene-nõukogude vägede poolt tehtud
sõjakahjude ja rekvisitsioonide tasumise sea-
dus — II lugemisel.

5. Maksvates seadustes ettenähtud kapitaal-
li protsendimäärade muutmise seadus — II
lugemisel.

6. Rahvasteliidu põhikirja 16. artikli I pa-
ragrahi muutmise protokollkiinnitamise sea-
dus — väliskomisjoni ettepanek.

7. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja le-
pituse lepingu kinnitamise seadus — välis-
komisjoni ettepanek.

8. Eesti ja Soome vahelise merealuste
kaablite korrashoidmise ja kasutamise lepingu
kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepa-
nek.

9. Eesti ja Saksamaa vahelise kriminaal-
asjus juriidilisest abiandmisest tekkivate ku-
lude kokkuleppe kinnitamise seadus — välis-
komisjoni ettepanek.

10. Eesti ja Soome vahelise töö-õnnetus-
test tekkivate kahjude tasumise konventsiooni
kinnitamise seadus — töökaitse komisjoni
ettepanek.

11. Eesti-Briti vahelise kurjategijate väl-
jaandmise lepingu kinnitamise seadus — üld-
komisjoni ettepanek.

12. Eesti ja Läti vahelise kalakaitse ja
kalaasjanduse korraldamise konventsiooni kin-
nitamise seadus — maakomisjoni ettepanek.

13. Konsulaarseadustiku täiendamise sea-
dus — üldkomisjoni ettepanek.

14. Siseministeeriumi administratiiv osa-
konna asutamise seadus — üldkomisjoni ette-
panek.

15. Riigikogu kodukorra muutmise sea-
dus — kodukorra komisjoni ettepanek.

16. Riigikogu liikmete tasu ja sõiduraha
seadus — kodukorra komisjoni ettepanek.

17. Külgehakkavate- ja suguhaiguste re-
gistreerimise seadus — üldkomisjoni ette-
panek.

18. Lisarahukohtunikkude asukoha muut-
mise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

19. Rahukogude korraldavate- ja üldkoos-
olekute koosseisu muutmise seadus — üld-
komisjoni ettepanek.

20. Riigikohtu seaduse § 17. muutmise
seadus — üldkomisjoni ettepanek.

21. Maaseaduse täiendamise ja muutmise
seadus nr. 2 — maakomisjoni ettepanek.

22. Õppursõduritele maksuta õpiabinõude
muretsemise seaduse täiendamise seadus —
hariduskomisjoni ettepanek.

23. Tallinna tehnikumi põhikirja muutmise
seadus — hariduskomisjoni ettepanek.

24. Hoolekande seaduse muutmise sea-
dus — töökaitse komisjoni ettepanek.

25. Kohtualluvuse ja rahatrahvide asen-
damise muutmise seadus piirituse salajase
sisse- ja väljaveo ning salaja veetud piirituse
varjamise asjus — üldkomisjoni ettepanek.

26. Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vaba-
riigi Valitsusele üleantud väärtpaberite taga-
siandmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

27. Mõnesuguste kadumaläinud väärtpa-
berite hävinenuks tunnustamise seadus —
üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. Päevakorra Juhataja **A. Jürman**.
vastuvõtmine. Avan Riigikogu koosoleku.

Päevakorra kohta muuda-
tusi tehtud ei ole. Loen päevakorra esitatud
kujul vastuvõetuks.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäiril teadaande korras.

2. Teadaandmi- ne komisjo- nidesse antud seaduseelnõude kohta.

Sekretäär J. Piiskar: Riigikogu juhatause poolt on komisjonidesse antud järgmised seaduseelnõud:

1. Peremeheta maade tarvitamise seadus — maakomisjoni.

2. Omavalitsuste maksuseaduste muudatuste seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Eesti vabariigi ja Ameerika Ühisriikide vahel 28. okt. 1925. a. sõlmitud kokkuleppe kinnitamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

4. Hoolekandekohtute kaotamise seadus — üldkomisjoni.

5. Tallinna Raekoja platsi korraldamiseks kinnisvara võõrandamise seadus — üldkomisjoni.

3. M. Martna sõnavõtmine isiklikus asjas.

Juhataja A. Jürman: Sõna on rkl. Martna'l isiklikus asjas.

M. Martna (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Pühapäevases „Kajas“ kirjutati järgmist: „Sotsialistide juht härra Martna ütleb, et tema põlgtusega niisuguse ettepaneku peale vaatab, kui tahetakse 16 miljonit marka kokku hoida.“ See on vale. Ma pole mitte selle vastu olnud, kui kokku hoida tahetakse. Siin on küsimuse all kultuurilise toetuse asi ja selle kultuurilise toetuse mahakustutamise vastu olin mina ja ütlesin, et mina ja proletariaat põlgtusega niisuguste ettepanekute peale vaatame. Sotsialistid üksi ei olnud selle vastu, vaid teisel lugemisel lükati see härra Indermitte ettepanek just põllumeeste rühma enamusega tagasi, ja üks väljapaistvamatest põllumeestest, kes selle vastu hääletas, oli härra Päts. Kolmandal lugemisel ei hääletanud mina ega sotsialdemokraadid eelarve vastuvõtmise poolt, vaid jäime erapooletuks. Nii ei olnud meie siis need, kes esimesel ja teisel lugemisel selles küsimuses otsustavalt oleksid hääletanud. Ma rõhutan veel kord, et kõne oli sellest, kas kultuurilist toetust anda või mitte, aga mitte sellest, kas 16 miljonit marka vähendada, või mitte. Kui 16 miljonit marka oleks võimalik olnud mujalt vähendada, siis oleksin mina ja minu seltsilised selle poolt hääletanud, aga kultuurilise toetuse mahakärbimise poolt ei võinud meie olla.

4. M. Martna erakorraline teadaanne.

Juhataja A. Jürman: Sõna on rkl. Martna'l erakorraliseks teadaandeks.

M. Martna (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Ma loodan, et teie kõik olete täna hommikust või eileõhtust „Päevalehte“ lugenud ja olete tähele pannud selle lehe juhtkirja pealkirja all: „Riigikogu viimased tööpäevad“. See juhtkiri on kirjutatud sellesamas vaimus, nagu selle lehe juures juba ennegi tuttav on. „Päevaleht“ on nimetanud Riigikogu tsirkuseks. „Päevaleht“ on kirjutatud, et rahvas tuli kokku ja ei leidnud mitte seda lõbunumbrit või naljanumbrit, mille pärast ta siia oli tulnud. Täna juhtkiri käsitab Riigikogu sellest samast seisukohast. Kui meie enne esimest revolutsiooni kõik selles püüdmisses ühised olime, et meie peaksime parlamendi saama, see oli Vene päevil, kui me parlamendist kõnelesime, siis kujutasime ette, et see oleks midagi sellest sarnast, mis meil väga puudus. Kui me ilma sõja ja revolutsioonide tõttu iseseisvuse saime ja kui me siis rahvaesituse lõime, põhiseaduse andsime ja selle põhiseaduse põhjal Riigikogu valisime, siis tohiksime ometigi meie kõik eeldada, et selle asutuse peale, nii riigi kodanikkude, eriti aga ajakirjanduse poolt, vaadataks kui niisuguse asutuse peale, mis lugupidamist väärrib. (M. Laarman, põl: Kui Teie seltsimehed ise teisiti ütlevad.) Kui asjalugu mitte nõnda ei ole, siis sülgame ise endile näkku, sest meie ise oleme selle asutuse loonud, oleme ise kandidaadid üles seadnud, keda siia on valitud, ja rahvas on oma valimisega oma tahtmist üles näidanud, nagu ta on, ja nüüd tuleb üks ajaleht ja mõnitab seda asutust. (M. Laarman, põl hüüab vahetpidamata vahele.) Meie oleme need, kes selle asutuse moodustavad, need, keda siia on valinud rahvas. Meie Riigikogu, parlament, on sarnane nagu ta on rahva poolt valitud, ja kui Mats Laarman teises arvamis on, siis tähendab see, et tema on ühes nõus „Päevalehega“, ning kirjutab ühtlasi ka sellele alla. Noh, väga hea! (M. Laarman, põl: Ma palun mitte oma sõnu ümber pöörata!) Kui Teie, Mats Laarman, minu väidete vastu räägite, siis ei saa ma seda mitte teisiti mõista, kui et Mats Laarman on „Päevalehega“ ühes arvamis! (M. Laarman, põl: Mihkel Martna ei kuule, mis talle räägitakse. J. Hünerson, põl: Lugege aga edasi!)

Juhataja A. Jürman: Palun rahu!

M. Martna (stp): Mina tean väga hästi, et meie parempoolne tiib fashismi poole kaldub ja sellega heal meelel ühes nõus on, kui Riigikogu mõnitatakse. „Päevaleht“ ilmub, kui ma mitte ei eksi, meie kristlaste

toetusel, ja kristliku rahvaerakonna tähtsamad mehed on selle aktsiaseltsi liikmed, mis „Päevalehte“ välja annab. Viimati oli mul juba võimalus selle peale tähelepanu juhtida, et see leht ilmub riigi trükikojas, riigi poolt on see ühisus finantseeritud ja võib ainult riiklikul toetusel elada. Et üks riiklikul toetusel ilmuv leht niiviisi kirjutab Riigikogu üle „Kas olla või mitte olla.“ Ja tähendab, et Riigikogu III trooni eest on II Riigikogu liikmed juba võitlema tõtanud. Siin on sõna-sõnalt lugeda — „Selle trooni peatoed, aampalgid priisõidu ja palgakõrgenduse näol on juba osalt kohale seatud ja nõuavad ainult kinnitamist. Valimisvõitluses otsustatakse ainult, kes ja mis sinna kõrgele järjele astub. Ja ega see naljaasi ole. Selle eest makساب võidelda.“ Ja edasi: „Võib olla, et pärija mõnegi asja kõrvale heidab ja mingisugust pieteti püüda vastu ei avalda, koguni veel väljagi naerab. Kes selles aga süüdi? Pärandaja ise. Miks ta ei viinud ise oma alatud tööd lõpule. Võimalusi ja aega oli tal selleks küllalt.“ Siis mõni rida allpool: „Meie parlament tunneb nähtavasti ainult üht töötakistamise meetodi — arupärimised. See annab palju paremaid tagajärgi, kui mitmekümne tunni pikkused töötakistuse kõned, viled, trummid, pinkide lõhkumised jne. Kui meie püüd on hästi modern olla, kõdunenud Euroopale uusi teid näidata, siis oleks küll Eesti parlamendi töötakistuse meetod esimene asi, mida Euroopa parlamendid meilt õppima peaksid.“ Ja ikka nõnda edasi, et valija ei hoolivat neist, kes tühja sõelaga vett kandvat, nimetades seda rahvahuvide kaitsmiseks, ja muud. See tähendab, Riigikogu on siis tühja sõelaga vett kandnud, ei ole midagi tööd teinud. Edasi leitakse, et lahkumiseaeg on kätte jõudnud, aga sada seadust on unustatud portfelli. „Ei ole aega olnud järele vaadata, palju neid seal on ja missugused, korruga selgub aga, et õige suur virn. Ja selle virna eest on rahvas õige suuri kulusid kandnud, Riigikogu liikmetele komisjoni töötasu makstes. See raha läheb nüüd suuremalt osalt vett vedama.“... ja siis edasi: „Vaadates seda testamenti peab meile selguma, kellega me õieti oleme kolm aastat külgküljega koos elanud. Kas tema murede üle ei tule mitte naerda ja tema naeru üle mitte ainult kurvastada.“ See käib Riigikogu kohta. „On ta olnud teiste hädade vaigistajaks ja erapooletuks abimeheks, või jälle ainult silmakirjateendriks ja omakasu püüdjaks, kellel oma särk kõige ligem ihule.“ Noh, minu härrad, Riigikogu liikmel võib ju küll särk olla, aga Riigikogul ei ole mitte särki, mis tal ihule kõige lähem on, sest siin on kõik rühmad ühise katuse all. „Või

on ta ehk olnud ainult üks suur naljahammas, kes teab, et tuttipidi kedagi paradiisi vedada ei saa, kuid siiski enesele seda lõbu on lubanud terve eluaeg.“ Tähendab, Riigikogu on olnud naljahammas, kes tsirkusenumbreid esitab. „Sennised kogemused lasevad siiski oletada, et tema kõigepealt nende saja seaduse hulgast selle vihu välja otsib, mis käsitab oma palgakõrgenduse küsimust ja selle ära otsustab nii, nagu omale kasulik. Sarnase koerapoomisega sai meie Riigikogu kord juba toime. See oli tol korral, kui Riigikogu enesele määras priisõidu raudteel jne... Ja seda kõik selleks, et härrad Riigikogu liikmed-peremehed saaksid vabalt ja julgelt raudteel ilma hinnata sõita... Aga komisjon, see tõstab palka ja koguni nii, et Riigikogu liige hakkab nüüd pea rohkem palka saama, kui minister. Sotsid, need igavesed palganõudjad, ütlevad, et riik peab maksma. Ja selle vastu, et riik maksab, ei ole ka põllumehed. Ja nõnda siis otsustati omale palka kõrgendada, kuna teistele palgakõrgendamise küsimust kuidagi paigast nihkuda ei taha... Iseenesest ei võiks ju palgakõrgenduse vastu kellelgi midagi olla, kui meie rahvasaadikud ennast ainult oma saadiku kutse tööle pühendaksid ja nõnda töötaksid, nagu väljamaa parlamendi liikmed seda teevad. Peaksid enesel abijõude, sekretääre jne. Meil on see aga suuremal osal kõrvaltööks.“ — See tähendab, parlamendi töö on kõrvaltöö. Pean ütleva, et selle pika juhtkirja üksikud laused, mida mina ette kandsin, kogu selle sisu väga hästi vastu peegeldavad. Pean rõhutama, et mina ühelgi maal, ei üheski ajakirjanduses, ka isegi kommunistlikus ajakirjanduses, kuigi seal võib mõnitamisi leida oma enese esituse kohta, sarnast mõnitamist ühelgi maal kodanlike ajalehe poolt oma enese esituse kohta leidnud ei ole, kus üks ajaleht sarnasel kombel oma enese esitust mõnitab, seda maha teeb, maha kisub, tsirkuseks nimetab. Sarnast häbematust ei ole ma kuskil kuulnud ega tähele panna võinud. Kui niisugustest asjadest kõnet on olnud, nagu praegustel silmapilkudel, see on, mis Riigikogu on teinud ja mida tema püüdnud, kuidas suutnud oma ülesannete kõrgusel olla, siis, austatud härrad, teie teate, et mina ja minu rühm Riigikoguga vastuolus seisame, aga nõnda, nagu meie enesele demokraatlikud põhimõtted sihiks ja kaitsealuseks oleme võtnud, nõnda kaitseme meie seda ka siin. Parlament, Riigikogu demokraatlikul maal, demokraatlikus riigis on rahvaesitus, ja kui see esitus mitte rohkem ei ole suutnud teha, kui ta teinud on, siis ei ole ta selles, kui niisugune, süüdi, vaid seda süüd tuleb siis sealt otsida, et rahvas enese seast mitte targemaid ja paremaid esitajaid

leidnud ei ole, kes seda tööd paremini teinud oleksid. Aga et parlament oma ülesandeid mitte ei oleks täita tahtnud või täita püüdnud, see on kellegi vastutuseta sulerüütli sõrmedest välja imetud.

Kui siin etteheiteid tehakse, et parlament, eriti sotsialistid, on tööd takistanud arupärimistega, ja kui selle peale tähelepanu juhitakse, et $\frac{1}{3}$ tervest parlamendi tööajast on selle peale kulunud, siis on see häbemata vale ja asjast mittearusaamine. Meie Riigikogu, Eesti parlament on vanade riikide parlamentide eeskujul teatava aja, üheainsa koosoleku nädalas, määranud arupärimiste ja küsimiste jaoks ja sotsialistid ei ole ühtainust kordagi katsunud seda muuta. See on umbes pool päeva kuuest päevast, ja kui teie tahate seda protsentides võtta, siis ei ole see ükskolmandik, vaid hoopis vähem. Kui teie ka terve päeva võtaksite, siis oleks see $\frac{1}{6}$ ja ikkagi mitte $\frac{1}{3}$. Teie teate ju ometi, et terve nädal on vaba komisjonide tööks ja muuks Riigikogu tööks ja ainult neljapäevane ennelõunane koosolek on pühendatud arupärimistele. Ja nüüd tuleb siin see mingisugune kollanokk ja leiab, et arupärimine ja küsimiste ülesseadmine on töötakistus. Kogu selles asjas ei ole muud midagi leida, kui terve ja puhas fashistlik mõte, et praegune Riigikogu ei kõlba kuhugi, et demokraatlik põhiseadus ei kõlba kuhugi, vaid et tuleb need mõlemad maha mätta, küsimised tulevad ära sumbutada, vaat' siis kõnnime õiget ja õnnist rada. Kogu sellest kirjatükist õhkub kahjutunne, et meid mitte enam õnnis Nikolai II ei valitse, kes siis oma enese hea arvamise järele ära määraks, kuidas valitseda tuleks ja kuidas meie rääkida ja kirjutada tohime. Praegusel silmapilgul ja üldse nii kaua, kunni sotsialistid on võidelnud vaba mõtte eest, on nemad ka võidelnud ajakirjanduse- ja trükisõna vabaduse eest, ja raske on enesele ette kujutada ja raske aru saada, et rahvusliku demokraatliku riigi kodanik vaba trükisõna sarnast viisi kurjasti tarvitab, nagu mina seda siin „Päevalehe“ juhtkirjast ette kandsin.

Juhataja **A. Jürman:** (Helistab.) Kõneleja, Teie kõneaeg on otsas.

M. Martna (stp): Tänan väga, lõpetasin!

Juhataja **A. Jürman:** Rkl. Jõeäär'i poolt on tehtud ettepanek, mis käib järgmiselt: „Panen ette avada läbirääkimised erakorralise teadaande puhul.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on otsustatud avada läbirääkimised.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud häärd rahvaesitajad! (J. Hünerson, põl: Toimetaja lahti lasta, sots toimetajaks panna!) Nähtavasti on teatud osal ajakirjandusest õigus, kui ta võrdleb seda kõrget asutust mõne teise väga madalalt hinnatava asutusega, kui võtta seda meeoleolu ja seda tooni, mis paremal tiival valitseb, ja seda naeru, mis tõsise küsimuse puhul avaldatakse. Kuid ma arvan, et ükskord tuleks Riigikogul ometi seisukoht võtta, sest kui kaua laseb ta turu ajakirjandusel rahvaesituse peale porist sülgte pritsida. (J. Sepp, põl: Sellega Teie mõtlete „Ühendust“! — Teie hingate seda kõigepealt sisse.) Tegemist on kõrgema võimu, seadusandliku võimu autoriteediga. Selles kõrges asutuses on esitatud $\frac{2}{3}$ kodanikkudest erakondadest, kes Riigikogus enamuses olles vastutavad selle asutuse näo eest, tema ilme ja tegevuse eest. $\frac{2}{3}$ igatahes võivad tööd teha, ja mis nemad teevad, see on minu arvates see, mida siin ajakirjanduse poolt hinnatakse. Ja kui see sama enamus laseb seda endale meeldida, siis tema ütleb sellega, et see hindamine õige on. (Vahelhüüe paremalt poolt: Seal on jutt sotsidest! — E. Jonas, stp: Seal on jutt Riigikogust! — M. Laarman, põl: Härra Jõeäär, härra Martna jättis muist lugemata, lugege ette, muidu on nagu aukline! — M. Martna, stp: Matside matsidest on seal jutt!) Jutt on Riigikogust. Ma ei räägi praegu mitte üht sõna sellest, kuidas on hinnatud ühte või teist erakonda, sest see ei puutu praegu minu ülesandesse ja selle jaoks on teine koht olemas. Kui teie võtate selle artikli sisu algusest lõpuni, siis teie näete, et selles hinnatakse seadusandliku asutuse tegevust, sest ei saa ju ette kujutada, et $\frac{1}{3}$ seadusandlikust asutusest suudaks tema töö peale niivõrd takistavalt mõjuda, et sarnase etteheite tegemine, nagu siin selles juhtkirjas ette toodud, võiks põhjendatud olla. Ma ütlen veel kord, et kui mõned Riigikogu liikmed, nagu vahelhüüetest võib järeldada, oma tegevust nõnda hindavad, et need etteheited nende kohta isiklikult ei või põhjendamata olla, ei tohi rahvasaadikud ometi ära unustada, et nemad siin ei tegutse mitte eraisikutena, vaid rahvaesitajatena, ja kui niisugused peavad nad kõigepealt selle eest hoolitsema, et selle asutuse autoriteet, kuhu rahvas neid valinud on, sarnase õigusega kallalekippumise eest vääriliselt kaitstud oleks. Mina arvan, et üldkoosolek selle küsimuse arutamiseks mitte küllalt sünnis ei ole, sest et terve rida seaduseelnõusid ootavad vastuvõtmist ja ajaviitmine niisuguste küsimustega otstarbekohane ei ole, teen ettepaneku, küsimus anda vanema-

tekogule seisukoha võtmiseks. Panen ette järgmise ülemineku-vormeli: „Riigikogu otsustab: Juhatusel ülesandeks teha vanematekogus esineda ettepanekuga, seisukoht võtta „Päevalehe“ väljaastumiste kohta Riigikogu vastu.“

K. Indermitte (põl): Väga austatud Riigikogu liikmed! Mina arvan, et sarnase asja üle Riigikogus aega raisata on täiesti ilma asjata ja ei pruugiks isegi seda küsimust vanematekogule arutamiseks anda, sest täiesti mõttetu on, kui üksikute ajalehtede kirjutuste üle hakatakse Riigikogus arutama. Siin räägitakse ja kahetsetakse väga, et see kirjutus Riigikogu prestiihi langetab, kuid ma küsiks, mis saaks siis nüüd selleks ära teha, kui kõik need samad härrad, kes selle kirjutuse siin „Päevalehest“ ette kandsid, seda au kõrgel ei hoiu — minul oli õnn või õnnetus pühapäeval Haapsalus härra Mihkel Martna kõnekoosolekut pealt kuulata — Riigikogu tööd, õieti üksikute rühmade seisukohad maha teevad ja nende tegelasi mustavad. Ma küsiks, kui kaugele meie sedaviisi jõuame? Siin räägitakse kõrgest kogust ja tema au langetamisest, aga kui välja minnakse, siis loobitakse pori, nii et ei tea millega seda võrrelda. (J. Vain, stp: Pori on puhtam kui maaliit.) Ükskord peaks ometigi lõpp olema, kui arvatakse, et nemad tõepoolest inimesed on, kes tõde kaitsevad, kes ainult võitlevad rahva tõelolude eest ja Riigikogu au kõrgel hoiavad, siis peetagu ometigi meeles, et iga tõde ei või kääntata ega pea peale pöörata, sealjuures ise varju pugedes. Sellepärast arvan ma, et täiesti mõttetu on välja minna sarnase nõudega, et üksiku ajalehe kirjutuse üle Riigikogus arutama hakata, veel vähem seda vanematekogusse otsustada anda, kus peaks palju tõsisemate asjade otsustamine olema.

M. Martna (stp): Kuna eelkõneleja sotsialistliku partei Haapsalu pühapäevasest koosolekust kõneles, siis on minul ka õigus sellest kõneleda. Ma lükkan need etteheited täielikult tagasi. Ma kõnelesin Haapsalus sellest, kuidas töölisklass oma kasude eest võitleb ja võitlema peab. Ma kõnelesin sellest, mis sotsialistid Riigikogus tööliste kasuks lenni läbi on suutnud viia, ja kui ma teistest parteidest midagi kõnelesin, siis rääkisin ma sellest, et parempoolne tiib sotsiaalseaduste, nimelt hoolekandeseaduste, vastu on ja et nemad igal niisugusel juhtumisel seletavad, et maa kandejõud ei ole selle kohane. Muust ei ole ma kõnelenud, ja et see tõsi on, seda kinnitan ma ka siin. (Vahelhüüe K. Indermitte, põl poolt.) Härra Indermitte, lu-

bage mulle üht: mina olen üsna lihtsa talupoja lihtne poeg ja minu elu põhimõte on tänapäevani olnud, tõtt rääkida, mille eest ma iga silmapilk valmis olen vastutama. See on minu seisukoht. Kes mulle teisi põhimõtteid alla lükab, see lükkab neid enese vastutusel minule alla. Mina ei lähe kunagi Teie ega kellegi teise peale valetama. Haapsalu kõnekoosoleku lõpul, kui härra Indermitte seal oli, oli võimalus sõna võtta ja näidata, kuidas mina olen ülekohtuselt kõnelenud ehk valetanud. Koosoleku juhataja küsis, kas keegi sõna soovib, kui härra Indermitte seal oleks olnud, oleks tal võimalus olnud oma väiteid seal ette kanda ja seal selgusele jõuda, kas ma olin tõtt või ebatõtt rääkinud.

Mis „Päevalehe“ kirjutusesse puutub, siis peab tähendama, et kui parempool leiab, et see tõele ja õigetele asjaoludele vastab, siis on see igatahes nõnda mõista, et parem tiib seda kirjutust enese kohta tõeks peab. Selle vastu ei ole minul midagi, aga kogu parlamenti niisuguse kirjutusega trakteerida, ulatab üle igasuguse viisakuse. (Vahelhüüe paremalt poolt. M. Martna stp, kohalt: Teie plärisete, nagu herneid täis põis!)

Juhataja **A. Jürman**: Palun sarnaseid mitteparlamentarseid ütelsi Riigikogu liikmete kohta mitte tarvitada.

J. Laidoner (põl): Väga austatud rahvasaadikud! Täna on meil jällegi juhus, kus üks parlamendi liige üles on tõstnud küsimuse ajalehtede kirjutuse kohta. Meil on tihti siin parlamendi kõnetoolil õiendatud küsimusi, mis ühes või teises ajalehes on kirjutatud mõne parlamendi liikme kohta. Seda meetodit ei saa kuidagi õigeks pidada. Kirjutust, mis avaldatud ühes lehes, ja mis kedagi puudutab, peaks õiendatama teises või samas ajalehes. Mina julgen isiklikult oma arvamist avaldada, et parlamendi kõnetool õige koht ei ole ajalehtede kirjutuste õiendamiseks, vaid see näitab, et meie isennast küllalt ei hinda, kui meie siit hakkame ajalehtedega vaidlema.

Juhataja **A. Jürman**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Martna'l.

M. Martna (stp): Pean kahjuks tähendama, et härra kindral Laidoner ei ole vist kuulnud või tähele pannud, mis õieti kõne all oli. „Päevaleht“ ei kirjuta ühest Riigikogu liikmest, vaid Riigikogust. Ajakirjandus on ometi meie avaliku elu vastupeegeldus, avalik hääl, ja kui härra kindral Laidoner selles arvamises on, et Riigikogu selle peale

ei peaks reageerima, kui ajakirjandus Riigikogu üleni solgiga ja mudaga üle kallab, siis ei saa mina niisugusest seisukohast aru.

Juhataja **A. Jürman**: See ei ole faktiline märkus.

M. Martna (stp), kohalt: See on faktiline märkus, kui mina härra Laidoner'ile selgeks teen, et seal ei räägita ühest Riigikogu liikmest, vaid tervest Riigikogust.

Juhataja **A. Jürman**: Faktiliseks märkuseks on sõna Rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (stp): Härra kindral Laidoner soovitas isiklikke asju mitte Riigikogu kõnetoolil esile tuua, kui neid ajakirjanduses on puudutatud. Pean tähendama, et käesolev küsimus ei puuduta isiklikke, vaid parlamendi asju. Mul oli tegemist sama „Päevalehega“ isiklikuis asjus, ma saatsin sinna öienduse, kuid seda ei avaldatud. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Ma ei ole seda isiklikku asja parlamenti toonud, ega parlamenti sellega tülitama hakanud. Kui on aga tegemist parlamendi asjadega, siis peab parlamendis selle peale reageerima.

Faktilise märkusena tähendan üht, et kuskil mujal ilmas, kus demokraatlik riigikord valitseb, ei luba ajakirjandus parlamendi kohta endal sarnast tooni tarvitada, kui meil Eestis.

A. Tupits (põl): Oleks huvitav öieti selgitada küsimust, miks härrad sotsialistid täna nii vihased on, ja kus see koer selles asjas maetud on. Mina lugesin ka seda „Päevalehe“ kirjutust, ja ei leidnud sealt Riigikogu kohta mingisuguseid haavavaid ütelsi, vaid seal puudutatakse peajasalikult sotside tegevust. Praegu on pävakorral riigiametnikkude palgakõrgendamise küsimus, ja „Päevaleht“ kirjutab, et Riigikogu tahtvat kõigepealt oma palkasid kõrgendada, ning puudutab sealjuures sotsialiste. Ja vaadake, see ongi härradele sotsialistidele kõige valusam, ja nad ei taha välja paista lasta, et nende nimesid siin on nimetatud. Pean siinkohal aga avalikult tunnistama, et mina olin selles kodukorra komisjonis, kus Riigikogu liikmete palgakõrgendamise küsimust arutati. See oli just härrade sotside esitaja, kes tuli ja ütles, et praegune Riigikogu liikme palk olevat väga madal, nagu karjalapse palk. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Seda ütles sõna-sõnalt teie esitaja, ja sellepärast leian, et selles „Päevalehe“ kirjutuses on väga palju tõtt just teie kohta.

O. Gustavson (stp): Väga kahju, et härra Tupits juhuslikult ainult üks kord selles komisjonis oli, kus arutati palgaküsimust, aga mitte rohkem. Muidu oleks ta näinud, et „härrad sotsid“ — Tupitsa kogupõllumehelik terminoloogia — ei võtnud seaduse väljatöötamisest aktiivselt osa. Selle seaduse väljatöötaja, mille alusel tahetakse Riigikogu liikmete palku tõsta 12.000 pealt 18.000 peale kuus, oli mitte keegi muu, kui lugupeetud härra Holberg, kes senni on kuulunud põllumeeste rühma. Kui härrad põllumehed leiavad, et „Päevalehe“ juhtkirjanikul on õigus Riigikogu liikmete palgakõrgendamise alusel Riigikogu aadressil sarnaseid ränku ja kuulmatuid süüdistusi heita, siis tuleb ainult avaldada kahetsust, et härrad põllumehed on aidanud nõnda rumalasse seisukorda panna Riigikogu sekretääri härra Holberg'i — oma mehe. Aga see viimane asjaolu unustatakse ära sellepärast, et kandideerib ju „Päevalehe“ peatoimetaja Hans Rebane põllumeeste Tallinna nimekirjas teisel kohal. (Vahelhüüded.) Vast võimaldab härra juhataja mul edasi rääkida.

Juhataja **A. Jürman**: Härra Gustavson, Teil on sõna.

O. Gustavson (stp): Härra Sepp, Teid huvitab vist rohkem see, kuidas nõndanimetatud „kommunistide“ kaitsemise eest oma 70.000 tasku panna. Mulle osutub see „Päevalehe“ juhtkiri sarnasena, kus härra Rebane tahab näidata, et senni, kunni tema kõrgus ise pole Riigikokku tulnud, on Riigikogu töö tühine. Kui härrad põllumehed sama seisukohta pooldavad, siis on see vaesusetunnistuse andmine iseendale. Põllumeestest on praegu 26 härrat Riigikogu, — ei ole meie süü, kui need härrad eneste meelest põevad oma seadusandlikus töös umbahtrust nii kaua, kunni härra Rebane tuleb ja nad lunastab. Rkl. Jõeäär tähendas: kui härrad põllumehed leiavad, et see kirjutus nende kohta väga õigustatud, siis ei saa keegi sellele vastu vaielda. Enda kohta loeb meie rühm sarnast kirjutust aga igatahes haavamiseks. Ja ma tahaksin uskuda, et Riigikogu teisedki rühmad endid nõnda madalale ei sea, nagu põllumehed seda täna hommikul endi suhtes on teinud.

Juhataja **A. Jürman**: Korra kohta on sõna rkl. Laarman'il.

M. Laarman (põl): Teeksin ettepaneku, läbirääkimisi praegu katkestada ja jätkata ühel teisel koosolekul. Põhjuseks toon seda

ette, et rkl. härra Gustavson tõi siin ette, nagu oleks „Päevaleht“ tarvitanud ränku ja ennekuulmata sõnu Riigikogu kohta. Minul on meeles, et ka rkl. härra Gustavson ise varemalt arupärimise juures on tarvitanud umbes samasisulisi sõnu Riigikogu kohta, öeldes nagu oleks siin tsirkus jne. Mina paluksin mulle luba anda tarvilikke materjaale ligi tuua, mille põhjal näidata võiksin, et need rängad ja ennekuulmatud sõnad just rkl. Gustavson'i enese tagavarakambriist pärit on.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Laarman'i poolt on tehtud korra kohta ettepanek, täna läbirääkimised katkestada ja jätkata ühel teisel koosolekul. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on antud 21 häält, vastu 30, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Tupits'al.

A. Tupits (põl): Faktilise märkusena tahaksin öelda, et rkl. Gustavson seisukorda täpselt ja õigelt kujutanud ei ole, kui ta ütles, et põllumeeste rühma liige härra Holberg on selle palgakõrgendamise seaduseelnõu kokku seadnud. (O. Gustavson, stp: Kes ta siis kokku seadis?) Lubage, et ma seletan. Härra Holberg on selle seaduseelnõu küll kokku seadnud, kuid komisjoni ülesandel. Ühtlasi tegi komisjoni temale ülesandeks, lahtiseks jätta tasukõrguse küsimuse. Tähendab, just palgakõrgendamise osa jäi lahtiseks, ja komisjon ise omalt poolt pani need summad sisse, aga mitte härra Holberg. Nii on tõeline seisukord.

L. Johanson (stp): Ma ei tahaks end ajalehevaidlustesse segada. See on minu arvates see kõige tühisem asi, mida siin õiendama maksaks hakata. — Ajaleht on ühepäeva liblikas. Täna loetakse teda, homme heidetakse kõrvale. Ja kui seal näiteks minu ikiku kohta oleks midagi ette toodud, siis heidaksin selle peale lihtsalt käega. Aga mida mina siin õiendada tahaksin, on kaks asja: 1) Riigikogu liikmete palgaküsimus ja 2) priisõit raudteel. Ma arvan, et palgaküsimus on niisugune küsimus, millest ei maksaks ühel või teisel teha teise erakonna jaoks poomisnööri. See on niisugune küsimus, milles peaks natukene korrektim olema üksteise vastu. Kui nüüd tullakse ja öeldakse, et meie inimesed on seda eelnõu kaitsnud, siis oleks mul väga kerge vastata, et need ei ole enam meie inimesed, kes sel ajal komisjonis olid. (Vahelhüüde põllumeeste rühmast.) See oli juba tol ajal kahtlane, kas need inimesed meie rühma kuuluvad.

Ja just Teie lehes, „Kajas“, härra Laarman, oli kirjutatud, et need inimesed on tõsised tööliselised jne. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Just niisugused artiklid jätan ma vahele, ei ole aega kõike seda sodi, mis ajaleht kirjutab, lugeda, inimene peab ikkagi välja otsima selle, mis temale vastuvõetav ja mis teda ülespoole viib, aga mitte iga asja lugema. Aga minule paistis siiski, et seal kirjutatakse ka priisõidust raudteel. Pean ütleva, et ma olen sennimaani kallalatumingimiste vastu nii kaunis vastupanev olnud ja ei ole seda küsimust senni puudutanud. Arvan, et teil, härrad põllumehed, on väga hästi teada, kuidas see priisõidu-seadus oma alguse sai. (M. Martinson, põl: Teie ise kirjutasite esimeseks alla.— J. Vain, stp: Aga kogumees tegi esimese prii sõidu.) Härra Martinson, ma ei tahtnud seda mitte öelda, aga kahjuks nüüd pean. Oletasin ette, et Teie sarnase vahelhüüde teete. Härra Holberg tuli minu juurde ja ütles, et minu rühma liikmed, eriti need, kes maal elavad ja kes oma kohaga ning taluga seotud on, tegivad minule ülesandeks kokku seada seaduseelnõu, mille põhjal neile raudteel prii sõit võimaldataks. Ma arvan, et härra Holberg tuleb ja tõendab seda. Härra Holberg tuli minu juurde ja ütles, et vaadake, olge head ja kirjutage alla, vastasel korral hakkavad ehk teie inimesed seaduseelnõu vastu seisma. (Hulgaliised vahelhüüded.) Parlamendis on küll 100 pead, kuid ma arvan, et soovitam on siiski, kui üks korraga räägib. Mina kirjutasin sellele seaduseelnõule alla, sest et põhimõttelikult olen selle poolt olnud, et raudteel prii sõit võimaldataks. Kas aga niisuguse asja üle tarvitseb ajalehes kirjutada? Pean ütleva, et mul on õigus II-ses klassis sõita, kui ma aga näen, et mõni kapitalist sinna läheb, siis otsin omale III-das klassis vaikselt nurga välja ja sõidan seal. Ma saan seel puhata, sest III-da klassi publikum on alati parem ja armsam, kui II-se klassi oma. Nii on siis priisõidu seadus oma algatuse saanud põllumeeste ridadest, ja siin ei ole meile, ei ole üldse kellelegi midagi ette heita. See asi on kõne all olnud ka maakoosolekutel, kuid ma ei ole kuulnud, et seal keegi oleks priisõidu asjus etteheiteid teinud. Ei või heaks kiita seda, kui nüüd suured ajalehed, mis kirjutavad suurtest poliitilistest sündmustest, hakkavad niisuguseid väikseid asju ette tooma. Peab ütleva, et igal parlamendil on terve rida väikseid asjakesi, mida võiks valge ette tuua ja välja kraamida ja mille juures saaks isegi valijate meeoleu peale mõjuda, kuid niisugused asjakesed ei tasu end harilikult ära. (J. Hünerson, põl: Kas see on

oma elukogemus?) Elukogemusi ei saa mitte üksi enese elust, vaid ka teiste elust. Mina arvan, et kõik see asi on torm veeklaasis ja tuleb kirjutada selle arvele, et meie ajakirjandus ei ole veel küllalt arenenud. Temal puuduvad teatud traditsioonid. Samuti on ajakirjanikud väga nõrgad ja ei seisa oma ülesande kõrgusel. Neid tuleks väljamaale saata, et nad midagi õpiksid. Aga kui nad seal ainult Berliinis ümber ausamba käivad, ega see neid targaks tee. Meie ajakirjanikkudele on tarvis õige suurt kooli, enne kui nende kõlbline ja vaimline tasapind nii kõrgele tõuseb, et sarnased väikesed asjakesed ajalehe veergudelt välja jäävad. (M. Martna, stp: Kas Teie ei tahaks ettepanekut teha, et ajakirjanikud kultuurkapitaalist osa saaksid.) Ma arvan, et selles ei saa minule keegi etteheiteid teha, et ma seda tegemata olen jätnud. Kui kultuurkapitaal kõne all oli, siis tegin niisuguse ettepaneku. (M. Martna, stp: Suurendada tarvis.) Suurendada teda ei saa, sest iga asja tuleb teha vastavalt rahva kandejõule. Selles asjas olen täiesti ühel nõul härra Bauer'iga. (J. Hüner-son, põl: Lugege rohkem põllumeeste poliitikat.) Põllumeeste poliitika olen ma kaks või kolm korda läbi lugenud ja tsiteerinud, aga kahjuks teie ei anna järke. Ma ootan seda järke.

Juhataja **A. Jürman**: Faktiliseks märkuks on sõna rkl. Gustavson'il.

O. Gustavson (stp): Härra Laarman tõendas, mina olevat tarvitanud Riigikogu kohta sõna „tsirkus“. Ma pean faktilise märkusena nõnda palju tähendama, et mina vist paar aastat tagasi Riigikogus eelarve arutamise puhul sõna võttes tõesti seda sõna tarvitasin, aga ainult siis, kui ma „Päevalehest“ tsiteerisin seda kohta, kus „Päevaleht“ tõesti sarnaste kuulmata sõnadega Riigikogu iseloomustas. Kui aga härra Mats Laarman sellest on nõnda aru saanud, nagu Mats Laarman ikka, siis ei saa mina selle vastu midagi parata.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Jõeäär'i poolt on ettepanek: „Riigikogu otsustab: juhatusel ülesandeks teha vanematekogus esineda ettepanekuga, seisukoht võtta „Päevalehe“ väljaastumiste kohta Riigikogu vastu.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 22 häält, vastu 22 häält. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt on 28 häält, vastu 33, erapooletuid 5 — seega on ettepanek tagasi lükatud.

5. Seadus koda- Töökaitse komis-
kondsuseta töö- joni aruandja **J. Voi-**
liste töö-õnne- man kannab ette ja
tuste korral eraldi hääletamisel
kindlustamise võetakse vastu näh-
kohta — II luge- tava enamusega sea-
misel. duseelnõu pealkiri ja tekst.

Seadus kodakondsuseta tööliste töö-õnnetuste korral kindlustamise kohta.

§ 1. Tööstusliku tööseaduse (Sead. Kogu XI köide 2. jagu 1913. a. väljaanne) §§ 372. ja 541. (Riigikogu poolt 4. augustil 1923. a. vastuvõetud tööliste õnnetusjuhtumiste korral kindlustamise seaduste muutmise seadus „Riigi Teataja“ nr. 106, 1923. a. seadus nr. 84) ülesloetud ettevõtetes tegutsevatel kodakondsuseta isikutel, kes ei saa end varustada rahvuspassiga ja nende järelejäänud omastel on õigus tööõnnetuste puhul kindlustust saada ülemaltähendatud seaduse §§ 372. kunni 491. ja 541. kunni 597. ettenähtud alustel.

6. Omavalit- Omavalitsuse kom-
suste liitude sea- misjoni aruandja **M.**
misel. **Juhkam** kannab ette
ja eraldi hääletamisel
võetakse vastu näh-
tava enamusega seaduseelnõu peal-
kiri ja tekst.

Omavalitsuste liitude seadus.

22. juuni 1917. a. omavalitsuse elluviimise seaduse (seadl. ja valits. korrald. kogu nr. 173 — 28. juulist 1917. a. art. 953) § 5 ja sama seaduse lisa § 6, linnaseaduse (seadl. ja valits. korrald. kogu nr. 157 — 8. juulist 1917. a. art. 869) § 2 p. 17, aleviseaduse (seadl. ja valits. korrald. kogu nr. 187 — 9. augustist 1917. a. art. 1082) § 11, semstvo seaduse (seadl. ja valits. korrald. kogu nr. 157 — 8. juulist 1917. a. art. 870) § 3 ning vallasemstvo seaduse (seadl. ja valits. korrald. kogu nr. 122 — 30. maist 1917. a. art. 655) § 7 täiendatakse järgmise märkusega:

„Erilised määrused (põhikirjad) tähendatud omavalitsuste liitude kohta kinnitab Vabariigi Valitsus.“

7. Riigiasutuste Üldkommissjoni aru-
töö koondamise andja üldkommissjoni
seaduse maks- esimees **A. Jõeäär**
vuse pikenda- kannab ette ja eraldi
mise seadus — hääletamisel võetakse
II lugemisel. vastu nähtava ena-
musega seaduseelnõu
pealkiri, §§ 1 ja 2.

Riigiasutuste töö koondamise seaduse maks-
vuse pikendamise seadus.

§ 1. Riigiasutuste töö koondamise seaduse
(„R. T.“ nr. 15/16—1925. a.) maksvus piken-
datakse kunni 1. aprillini 1927. a.

§ 2. Käesolev seadus hakkab maksma tema
vastuvõtmisega.

**8. Vene-nõuko- Rahaasjanduse kom-
gude vägede misjoni aruandja O.
poolt tehtud Liigand kannab ette
sõjakahjude ja eraldi hääletamisel
rekvisitsioonide võetakse vastu näh-
tasumise sea- tava enamusega sea-
dus — II luge- duseelnõu pealkiri, §§
misel. 1 ja 2.**

Vene-nõukogude vägede poolt tehtud sõja-
kahjude ja rekvisitsioonide tasumise seadus.

§ 1. Eesti vabariigi kassast tasutakse Eesti
kodanikkudele ja neile juriidilistele isikutele,
kelle asukoht kahjusaamise ajal oli praegustes
Eesti vabariigi piirides, harilikus korras nõud-
mised Vene nõukogude valitsuse vastu, mis
tekinud Vene-nõukogude vägede poolt teh-
tud sõjakahjudest või rekvisitsioonidest vaba-
dussõja kestel praegustes Eesti vabariigi pii-
rides.

§ 2. Kõik kahjusaajad, kes on § 1 tähendatud
nõudmistega pööranud linna või maa-
konna sõjakahjude hindamise komisjonide või
peakomisjoni poole kunni 1-se veebruarini
1923. a. ja kes soovivad kahjutasu saada Eesti
vabariigilt, on kohustatud sellest teatama rek-
vireerimise ja sõjakahjude hindamise peakom-
misjonile kolme kuu jooksul, käesoleva seaduse
maksmahakkamise päevast arvates.

Aruandja **O. Liigand** (loeb):

§ 3. Peakomisjonile antakse õigus oma
algatusel või tasunõudjate palvel käesoleva
seaduse § 2. korras temale teatatud sõja-
kahjusid ja rekvisitsioone, mis peakomisjoni
poolt enne selle seaduse jõusseastumist juba
läbi vaadatud ja otsustatud, kuid tasumata,
uuesti läbi vaadata ja otsustada.

Siseministri abi **E. Kūbarsepp**: Rek-
vireerimise ja sõjakahjude hindamise peakom-
misjonil on Vene-nõukogude vägede poolt
tehtud kahjude ülesandmisi läbi vaatamata
praegu veel umbes 12.000 akti. Nende seas
on umbes 1.000 akti, mille kohta peakomis-
jon otsuseid teinud 5—6 aasta jooksul. Need
komisjoni otsused on mitmel ajal tehtud,
ei ole ühtlased ja võib olla on mõnikord kergel

käel otsus tehtud ja hinnatud, samuti kui see oli
Saksa okupatsiooniaegsete kahjudega. Selle-
pärast on tunnistatud soovitavaks nii valit-
suses kui ka Riigikogu komisjonis, et need
asjad saaksid uuesti läbi vaadatud ja otsustatud,
ja selleks ongi seaduseelnõu järgi peakomis-
jonile õigus antud neid asju uuesti läbi vaa-
data ja otsustada. Kui nüüd komisjonile
õigus antakse neid asju uuesti läbi vaadata,
siis võib komisjon kas kõik need asjad
läbi vaadata, kui teadaanne sisse tuleb kahju-
tasu saamise soovi kohta, ehk ta ühtki asja
ei võta ümberotsustamisele, sest tal on õigus
seda ka mitte teha, ehk ta võtab mõned üksi-
kud asjad läbivaatamisele, kas mõne komis-
joni liikme soovitusel või teeb ta seda mõnel
teisel viisil. Nõnda ei ole see mitte sünnis.
Peab positiivselt ütleva, et komisjonil tulevad
kõik need asjad uuesti läbi vaadata, kus
teadaanne sisse tuleb, et soovitakse kahjutasu
saada. Sellepärast panen ma § 3. kohta uue
redaktsiooni ette: „Need sõjakahjude ja rek-
visitsioonide asjad, mis enne selle seaduse
jõusseastumist peakomisjoni poolt läbi vaa-
datud ja otsustatud, kuid tasumata, tulevad
uuesti läbi vaadata ja otsustada, kui tasunõud-
jad neis asjus esitavad peakomisjonile käes-
oleva seaduse § 2. ettenähtud teadaande“.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on
aruandjal.

Aruandja **O. Liigand**: Siseministee-
riumi esitaja poolt tehtud ettepanek ei käi
nende seisukohtade vastu, mis komisjonil
olid, aga komisjonis arvati, et sedasama
kätte saadakse ka praeguse redaktsiooni juures.
Ettepanud redaktsioon tähendab seda ära
hoopis kindlamal kujul. Mina aruandjana
selle kui sisulise parandusega ühineda ei saa,
ja palun teda eraldi hääletada. Pean aga ütleva,
et komisjonis oli sama mõte, et kõik asjad
tulevad uuesti läbi vaadata.

Juhataja **A. Jürman**: Panen sisemi-
nistri abi ettepaneku hääletamisele. (Hää-
letatakse.) Nähtava enamusega on
ettepanek vastu võetud. Seega on § 3
uues redaktsioonis vastu võetud.

**9. Maksvates Rahaasjanduse kom-
seadustes ette misjoni aruandja K.
nähtud kapi- Kornel kannab ette
taali protsen- ja eraldi hääletamisel
dimäärade võetakse vastu näh-
muutmise sea- tava enamusega seadus-
dus — II luge- eelnõu pealkiri ja
misel. I osa.**

Maksvates seadustes ettenähtud kapitaali protsendimäärade muutmise seadus.

I.

Balti tsiviilseadustiku § 3426.; Vene tsiviilseadustiku §§ 589., 641., 2021. 2022.; hange ja töövõtete seaduse § 208. p. 4; veksliseadustiku §§ 50., 53., 55. ja 100. ettenähtud protsendimäär muudetakse kuuest kümneks; Kooperatiivlikkude ühisuste ja nende liitude seaduse § 12. ettenähtud protsendimäär — kaheksast kaheteistkümneks ning riigi-ärimaksu seaduse § 519. p. 1. lit. „I“ ja rahukohtunikkude karistusseadustiku § 180-2 ettenähtud protsendimäär kaheteistkümnest viieteistkümneks, kusjuures viimase protsendimäär hulka loetakse ka komisjonitasu, olgu ta määratud kindlas summas või protsentides.

Aruandja **K. Kornel** (loeb):

II.

Käesolev seadus pannakse maksma üheks aastaks.

M. Juhkam (tõer): Kui komisjon ja Riigikogu seisukohal asuvad, et protsendimäär tuleb tõsta, ja nähtavasti asuvad nad sellel seisukohal, sest meie praeguse rahaturu seisukorra juures on see veelgi väga hea, kui 10—12%-ga raha laenata saab, siis ei maksa seda seadust maksma panna üheks aastaks. Minule näib, et seda seadust ühe aasta pärast uuendada tuleb ja sellepärast arvan, et seaduse võiks maksma panna pikemaks ajaks. Teen ettepaneku, ühe aasta asemel seadus esialgu maksma panna kaheks aastaks.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **K. Kornel**: Komisjon kaalus ka tähtaja küsimust. Alguses tehti ettepanek, seadus maksma panna kolmeks aastaks, pärast tehti ettepanek — kaheks aastaks, kuid lõppude-lõpuks võeti komisjoni enamuse poolt vastu üks aasta. Komisjonis juhiti tähelepanu ka selle peale, et soovitav ei ole, kui seadust mitu korda pikendada tuleks. Arvesse võttes riigipanga presidendi seletust komisjonis diskonto protsendi alandamise kohta, mida Eesti pank viimasel ajal kavatses teostada, kalduti komisjonis optimistlikule arvamisele ja määrati seadusele üheaastane tähtaeg. Isiklikult pole mul põhjust rkl. Juhkam'i parandusele vastu vaielda, aga komisjoni nimel ma sellega ühineda ei saa, kuna

komisjonis hääleteenamusega vastu võeti üheaastaline tähtaeg.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Juhkam'i poolt on ettepanek tehtud, seaduse II osas sõnade „üheks aastaks“ asemel võtta „kaheks aastaks“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb II osa. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on II osa vastu võetud.

**10. Rahvaste-
liidu põhikirja
16. artikli I.
paragrahvi
muutmise pro-
tokolli kinnita-
mise seadus —**

I lugemisel. Väliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp**: Austatud Riigikogu liikmed! Mul oli võimalus Riigikogule juba käesoleva aasta algul või läinud aasta lõpupoolel istungjärgul tähelepanu juhtida nende paranduste peale, mis rahvaste-liidu viimased täiskogud tarvilikuks on pidanud 16. artikli juures ette võtta. Käesolev parandus, mida väliskomisjon on soovitanud Riigikogul kinnitamiseks vastu võtta, sisaldab üht osa nendest parandustest, mis katsub endist redaktsiooni majandusliku blokaadi juures rohkem efektiivsemaks teha. Kuna üldpõhimõtted, nagu ma tähendasin, juba väliskomisjoni aruandja poolt esile on toodud eelmiste paranduste puhul, oleks üksikasjaline peatumine selle paragrahvi juures asjata, ja sellepärast teeksin ma väliskomisjoni nimel ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta, arvesse võttes, et üldised põhimõtted, mis siin eelmiste paranduste juures ette toodud, on Riigikogu poolt ammu heaks kiidetud ja väliskomisjoni poolt põhjalikult läbi kaalutud, pealegi on eelmiste paragrahvide parandused juba Riigikogu poolt ratifitseeritud.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **A. Anderkopp**: Teen ettepaneku, käesoleva seaduseelnõu arutamisel I ja II lugemise vahel kolmepäevalisest vaheajast mitte kinni pidada.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

**11. Eesti-Saksa
vahelise vahe-
kohtu ja lepi-** Väliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp**: Austatud Riigikogu

**tuse lepingu
kinnitamise
seadus — I lu-
gemisel.**

liikmed! Vabariigi Valitsus on endale ülesandeks seadnud, et selleks, et kindlustada sõbralikke vahekorra ja ära hoida tulevikus

nii meie lähemate naabritega, kui ka teiste kaugemate riikidega, kellega meil aga kokkupuutumisi on, tüliküsimusi, sõlmida vahekohtu lepinguid, mille läbi otsekohe, kui kahe riigi vahel tekib tüliküsimus, mis ei puutu kumbagi riigi suveräniteeti, sisemist julgeolekut või riiklikku au, neid tüliküsimusi rahulikult lahendada saaks, ilma et tekiks laiaulatuslikke konflikte. Niisugused lepingud on Vabariigi Valitsuse poolt sõlmitud mitme riigiga, nagu ma juba tähendasin, nii oma naabritega põhjas kui ka lõunas ja peale selle ka veel üksikute teiste riikidega, kusjuures alles hiljuti üks niisugune leping Eesti riigi ja ühe Skandinaavia riigi vahel sõlmiti.

Käesolev seaduseelnõu paneb Riigikogule ette sarnase vahekohtu lepingu, mis on tehtud Eesti ja Saksa riigi vahel. Saksa ja Eesti riigi vahel ei olnud senni mingisuguseid moodusi selleks, et üksikuid tüliküsimusi, mis tekkida võisid, rahulikult teel lahendada. Ja sellepärast on käesolev seadus katsunud seda puudust, mis siamaani mõlema riigi vahel valitsemas on, kõrvaldada. Mis puutub lepingu enda üldisesse kondikavasse, siis on tema rajatud samadele põhimõtetele, millele on rajatud ka teised vahekohtu lepingud meie naabritega ehk teiste riikidega. Lahku läheb tema aga loomulikult sellest, et need osad, mis puutuvad rahvasteliidu ülesandeid vahekohtu konventsiooni enda ja samuti ka vahekohtu konstrueerimise juures, et need osad käesolevas lepingus kõnealla tulla ei või, kuna Saksamaa selle lepingu kokkuseadmise ajal veel mitte rahvasteliidu liige ei olnud, ja ka praegusel ajal seda kahjuks ei ole. Sellepärast on käesoleva lepingu teostamise juures tarvitusele võetud teised põhimõtted, on nimelt ära tarvitatud need asutused, millest Saksa riik osa võtab, ja mille kaasabi vahekohtu konstrueerimisel paratamatu saab olema.

Üksikasjaliste määruste ettekandmine viiks liiga kaugele, kuna väliskomisjonis neid täielikult ja ülevaatlikult ette on kantud ja materjalides, mida Vabariigi Valitsus laiali on laotanud, nemand ka sees on, siis ei jää ma nende juurde pikemalt peatuma. Tahaksin ära tähendada ainult ühte osa, mis lahku läheb kõigist teistest sennimaksivatest vahekohtu lepingutest. See on käesoleva lepingu maksmahakkamise kord, kus on kõigepealt ette nähtud, et leping on maksev 10 aasta kestusel, kusjuures seda üles öelda võib kuus kuud enne tähtaja lõp-

pemist. Kui seda ülesütlemist aga mitte ei peaks sündima, siis jääb ta veel kaheks aastaks maksma, see tähendab kokku kaheteistkümneks aastaks. Sealjuures sünnivad ratifikatsiooni kirjade vahetused sellemaa pealinnas, kus leping tehtud on, see on Berliinis.

Seda silmas pidades, et iga riigi ülesanne on igal võimalusel ära hoida tüliküsimuste tekkimist, ehk kui nad juba on tekkinud, siis neid lahendada rahulikult teel vahekohtu korras, teen ettepaneku Riigikogule käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta, ja ühes sellega palun Riigikogu otsustada, et I ja II lugemise vahel 3-päevalisest vaheajast kinni ei peetaks.

Juhataja A. Jürman: Panen aruandja ettepaneku, see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta, hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Nüüd tuleb hääletamisele ettepanek, 3-päevalisest vaheajast I ja II lugemise vahel mitte kinni pidada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

**12. Eesti ja
Soome vahelise
merealuste
kaablite kor-
rashoidmise ja
kasutamise
lepingu kinni-
tamise seadus
— I lugemisel.**

Väliskomisjoni aruandja **A. Tupits:** Praegu maksab Eesti ja Soome vahel merealuste kaablite korrashoidmise leping, mis 1921. aastal sõlmitud. See leping on osalt Eestile ebasoodne, sest artikkel 9-da järgi võib Soome kaablimaksu ära kaotamist nõuda, mis Eestile kahjulik oleks. Ja artikkel 22-se järgi võib teine pool viivitada lepingu tegemisega. Seda arvesse võttes on Vabariigi Valitsus 1923. aastal praeguse lepingu üles öelnud ja uue sõlminud. Uus leping on muidu seesama, ainult ebasoodsad punktid on temast kõrvaldatud.

Väliskomisjon, läbi arutades käesolevat konventsiooni, leidis, et see vastuvõetav on. Väliskomisjonis toodi ette ainult seda, et ajakirjanduse kaugekõnedeks Eesti poolt ebakohane aeg on määratud: liiga hilja õhtul. Komisjon arvas, et postipeavalitsus võiks eraviisil Soome vastava asutusega kokku leppida, et Eestile saaks soodsam aeg määratud. Väliskomisjoni nimel teen ettepaneku, see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **A. Tupits**: Teen ettepaneku, käesoleva seaduse I ja II lugemise vahel 3-päevalisest vaheajast mitte kinni pidada.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

13. Eesti ja Saksamaa vahelise kriminaalasjus juriidilisest abiandmisest tekkivate kulude kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.

Väliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp**: Meil on Saksamaaga, kui suurema riigiga, kellega meil loomulikult kaubanduslik läbikäimine elav on, ja kellega selle tõttu ka inimeste läbikäimine paratamatu, tulnud üksikuid juhtumisi, kus meie oleme pidanud oma kurjategijaid Saksamaalt välja nõudma, ja Saksamaa oma kurjategijaid meie maalt. Kuna aga iga kurjategija kinnivõtmine ja edasitoimetamine teatavaid kulusid endaga kaasa toob, siis tekkis loomulikult küsimus, kes need kulud kannab. Kuna meil selle küsimuse kohta maksavad vanad Vene seadused, missugused mitte niisugust korda maksuma ei pane, mis praegu rahvusvahelises läbikäimises mõõduandvad on, kuna Venemaa teatavasti teiste riikidega niisuguseid lepinguid kurjategijate väljaandmise kohta ei sõlminud, mis temale tema poliitilise olukorra pärast kaugelgi soodsad ei olnud, siis on käesolev seadus tahtnud tabada seda üldjoont, mis Euroopa riikides maksuma on pandud. See põhimõte on väga lihtne: ja nimelt, iga riik võtab vastastikusel alusel enese kanda need kulud, mis teise riigi kurjategijate kinnipüüdmisest tekivad, kusjuures käesoleva seaduse iseäralduseks see on, et ka need kulud, mis senni tehtud on, vastastikusel alusel kaetakse, nii et arvete õiendamist üksteiseга olla ei saa.

Kui üldisest seisukohast asja vaadati, siis kerkis väliskomisjonis üks praktiline küsimine üles, ja see oli nimelt see, et kas Eesti riigil, kui väiksel riigil, ei tule selle konventsiooni alusel suuremaid kulusid kanda kui Saksamaal, sellepärast et Saksamaa kodanike arv suurem on, kui Eesti oma, ja sellepärast ka Saksa kurjategijate kinnipüüdmise kulud väga suureks võiksid välja kujuneda. Nende andmete põhjal aga, mis komisjonil tarvitada olid, ei ole põhjust arvata, et need kulud võiksid Eesti riigile suuremad olla, ja see motiiv on komisjonis täiesti jaatava otsuse konventsiooni kasuks andnud.

Kõike seda arvesse võttes on mul au väliskomisjoni nimel Riigikogule ette panna, see seadus I lugemisel vastu võtta ja ühtlasi

otsustada, et I ja II lugemise vahel mitte hari-likust 3-päevalisest vaheajast kinni ei peetaks.

Juhataja **A. Jürman**: Panen aruandja ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta, hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Nüüd panen hääletamisele aruandja ettepaneku, I ja II lugemise vahel 3-päevalisest vaheajast mitte kinni pidada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

14. Eesti ja Soome vahelise töö-õnnetustest tekkivate kahjude tasumise konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.

Töökaitse komisjoni aruandja **L. Johanson**: Käesolev seadus näeb ette konventsiooni kinnitamise, mis on sõlmitud Eesti ja Soome vahel. Selle konventsiooni põhjal annavad lepinguosalised üksteise tööliste toetust oma seaduste põhjal. Töökaitse komisjon on selle seaduseelnõu läbi vaadanud ja tema kohta jaatavale seisukohale asunud. Töökaitse komisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **L. Johanson**: Teen ettepaneku, käesoleva seaduseelnõu I ja II lugemise vahel 3-päevalist vaheaega mitte pidada.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

15. Eesti-Briti vahelise kurjategijate väljaandmise lepingu kinnitamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **K. Kornel**: Käesoleva lepingu eeltõid on juba kauemat aega tehtud, alates 1922. aastast. 1923. aasta kestes jõuti lepingu teksti kohta põhimõttelike kokkuleppele. Lepingu allakirjutamine viibis aga, kuna meie lepinguosaliste poolt küsimus kaalumisele võeti, kelle nimel meie poolt lepingule alla tuleks kirjutada. Kuid ka see raskus kõrvaldati ja lepiti kokku, et meie poolt kirjutatakse alla Eesti vabariigi nimel.

Käesolev leping on sisu poolest sarnane Festi-Ameerika Ühisriikide vahelisele kurja-

tegitajate väljaandmise lepingule. Ainult ühes küsimuses on ta vastupidisel seisukohal. Nimelt Ühisriikidega sõlmitud lepingus kannab väljaandmisega seotud kulud riik, kes väljaandmist on nõudnud, kuna siin ümberpöörduvalt, riik, kes väljaandmiseks oma nõusoleku avaldanud, kusjuures peab tähendama, et käesolevas lepingus ettenähtud moodus on meie kriminaalkohtupidamise seaduse § 852-24 kooskõlas. Käesoleva seaduseelnõu juures katsus üldkommissjon selgusele jõuda, kas vastab kuritegude liigitus meie kriminaalseadustiku liigitusele ja terminid ühtlased on meie kriminaalseadustiku projektiga. Selles asjas tuli komisjonil välisministeeriumiga ühendusse astuda. Selles osas on nüüd leping läbi vaadatud, ja üldkommissjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja K. Kornel: Teen ettepaneku, käesoleva seaduseelnõu I ja II lugemise vahel 3-päevalist vaheaega mitte pidada.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

16. Eesti ja Läti vahelise kalakaitse ja kalaasjanduse korraldamise konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.

Maakommisjoni aruandja **J. Uibopuu:** Väga lugupeetud rahvasaadikud! Arutuselolev konventsioon on esimene leping, mis Eesti Vabariigi Valitsuse poolt sõlmitud kalakaitse ja kalaasjanduse korraldamiseks. Algataja oli Läti Vabariigi Valitsus.

Vastav algettepanek Riias oli arutamisel põllutöoministeeriumis, kus küsimust kaalusid ministeeriumi eriteadlased ja väljastpoolt kutsutud asjatundjad. Ära kuulatud on kalameeste üleriikliku esituse ja kalaasjanduse seltsi seisukohad. Tartu ülikooli õppejõududest on oma seisukohad kirjalikult teatavaks teinud rektor-professor Koppel ja professor Spitschakoff.

Üldine arvamine oli, et konventsiooni sõlmimise otstarb ajakohane ja soovitatav on. Alati Läti valitsusega läbirääkimisi ja töö tulemuseks sõlmiti kaks akti, mis Prantsuse keeles kokku seatud ja vastavate volituste põhjal mõlemi riigi esitajate poolt alla kirjutatud. Nende aktide alusel kohustuvad lepinguosalised riigid alamääraliste kalade ja vähkkude püüki ja tarvitamist oma territooriumi vetes ära keelama; keeluaega sisse seadma kalli-

mate kalaliikide jaoks, kahjulikke püügiviise keelama, kalavete rüvetamise vastu abinõusid otsima, alalist komisjoni moodustama vastastikuseks informatsiooniks kalaasjanduse korraldamise ja kalakaitse asjus.

Konventsiooni siht on kaitsta, kasvatada ja arendada meie looduslikke vetevarandusi, et võimaldada loodusvarade rahvamajanduslikult tulutoovamat kasutamist.

Maakommisjoni tunnistas sõlmitud konventsiooni lepingu vastuvõetavaks, sellepärast komisjoni nimel teen ettepaneku, konventsiooni kinnitamise seadus esimesel lugemisel vastu võtta.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja J. Uibopuu: Teen ettepaneku, kolmepäevalist vaheaega esimese ja teise lugemise vahel mitte pidada.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

17. Konsulaar-seadustiku täiendamise seadus — I lugemisel.

Juhataja A. Jürman: Üldkommissjoni aruandja rkl. Holberg'i puudumise tõttu täidab aruandja kohuseid üldkommissjoni abimees rkl. Kornel.

Aruandja K. Kornel: Käesolev seaduseelnõu on tingitud järgmistest asjaoludest: „Riigi Teatajas“ nr. 195/196 18. detsembril 1925. a. väljakuulutatud ja 18. veebruaril s. a. maksamahakava konsulaartariifi järgi on välisministril õigus kokkuleppel siseministriga ainult passi viseerimise eest ette kirjutada kõrgemate maksude võtmist nende riikide kodanikkudelt, kes Eesti kodanikkudelt sama talituse eest suuremaid makse võtavad.

Sellega ei ole välisministrile võimalust jäetud maksusid vastastikkuse alusele rajada, mille tõttu sarnane olukord tekkida võib, et välisriikide kodanikud meie konsulaatides (välisesitustes) dokumente oma õiguste maksmapanemiseks Eestis vähemate kuludega korda seavad, kui Eesti kodanikud oma õiguste maksmapanemiseks nende maal. Näiteks maksab väljamaalane uue tariifi järgi (§ 7) meie välisesituses volituse legaliseerimise eest tema varanduse müümiseks Eestis ainult 4 kuldfranki, s. o. Emk. 300.—, kuna Eesti kodanik nõukogude liidu saatkonnas samasuguse volituse lehekülje pealt Emk. 1200 maksab.

Maksude vastastikkusele alusele rajamine oleks ka tõukeks nende alandamiseks riikide poolt, kus nad kõrged.

Asjal on ka veel teine, nimelt tululine külg. Kõrgemate maksude võtmine tõstaks riigi sissetulekuid. Näiteks vähendab vastastikkuse alusel uue tariifi peale üleminek üksi meie Leningradi peakonsulaadi sissetulekuid ainult dokumentide legaliseerimise alal 100.000 marga võrra aastas, rääkimata muudest konsulaadi ja ka teiste välisesituste tuludest.

Seda kõike arvesse võttes tunnustas üldkomisjon käesoleva seaduseelnõu vastuvõetavaks. Teen ettepaneku üldkomisjoni nimel seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta, ja ühtlasi teen ettepaneku, esimese ja teise lugemise vahel kolmepäevalist vaheaega mitte pidada.

Juhataja A. Jürman: Panen seaduseelnõu I lugemisel hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud. Hääletamisele tuleb ettepanek, I ja II lugemise vahel kolmepäevalist vaheaega mitte pidada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

18. Siseministeriumi administratiiv-osakonna asutamiseseadus — I lugemisel.

Juhataja A. Jürman: Kuna üldkomisjoni aruandja rkl. Holberg puudub, siis täidab aruandja kohuseid üldkomisjoni abiesimees rkl. Kornel.

Aruandja K. Kornel: Käesoleva eelnõu põhjendamiseks on mul järgmist ette tuua: Praegu koosneb siseministerium kuuest iseseisvast osast: keskasutus (juhatus ja ministri kantselei), politsei peavalitsus, administratiivasjade peavalitsus, omavalitsusajade peavalitsus, piirivalve valitsus, rekviireerimise ja sõjakahjude hindamise peakomisjon, millistest viimane on küll eelarveliselt likvideeritud 1. jaanuarist s. a. arvates. Üsni- kude peavalitsused on meil tekkinud enam- vähem juhuslikult, osalt Vene seaduste põhjal, osalt tardiduse järgi eelarve korras, nagu omavalitsusajade peavalitsus. Väikeste peavalit- suste, see on ministri kantselei, administratiiv- asjade peavalitsuse ja omavalitsusajade pea- valitsuse iseseisvalt töötamine ei ole aga edaspidi enam soovitatav ning neid tuleks ühendada, see kergendaks ja lihtsustaks tööd ning looks täie- likku ühtlust töösse, mis omalt poolt võimal- dab koosseisude kokkutõmbamist. Vaatamata uute juurdetulnud ja veel juurde tulevate üles- annete peale, nagu suuühingute registreeri- mine, üleriiklik perekonnaseisuaktide arhiivi

korraldamine, seltside registreerimine, mida praegu toimetavad nelja rahukogu vastavad osakonnad, ei suurene uue keskasutuse — administratiiv-osakonna koosseis, just vastu- oksa, on võimalik seda koosseisu vähendada tänu ühendamisele. Kõigiti soovitatav on, et administratiiv-osakond saaks oma tegevust alustada uue eelarve-aasta algul, see on 1. aprill- ist arvates, seda enam, et eelarve IV alamkom- misjon on koosseisud ja eelarve vastu võtnud administratiiv-osakonna näol.

Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, käes- olev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta, ja ühtlasi teen täiendava ettepaneku, käesoleva eelnõu I ja II lugemise vahel kolmepäevalisest vaheajast mitte kinni pidada.

Juhataja A. Jürman: Panen seaduseelnõu I lugemisel hääletamisele. (Hääleta- takse.) Nähtava enamusega on seadus- eelnõu I lugemisel vastu võetud. Hää- letamisele tuleb ettepanek: eelnõu I ja II luge- mise vahel kolmepäevalisest vaheajast mitte kinni pidada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

19. Riigikogu kodukorra muutmise seadus — I lugemisel.

Kodukorra komisjoni aruandja rkl. Holberg'i puudumise tõttu jääb aru- tamisele võtmata Riigikogu kodukorra muutmise seadus — kodukorra kom- misjoni ettepanek.

20. Riigikogu liikmete tasu ja sõiduraha seadus — I luge- misel.

Kodukorra komisjoni aruandja puudumise tõttu jääb arutamisele võtmata Riigikogu liikmete tasu ja sõiduraha seadus — kodu- korra komisjoni ettepa- nek.

21. Külgehak- kavate- ja sugu- haiguste regist- reerimise sea- dus — I luge- misel.

Üldkomisjoni aru- andja **A. Tamm:** Igas riigis on külgehakkavate- ja suguhaiguste registre- rimise seadus, mis ka meil maksev on. Ajajooksul tekib aga vajadus seda sea- dust jälle muuta, sest haiguste nimestik ei ole täielik ja registreerimise juures maksmapandud registreerimise kaardid tulevad eestkätt kor- raldada ja täiendada. Sellepärast tuleks seadus- eelnõu uuesti läbi vaadata ja uues redaktsioonis maksma panna. Mis puutub haiguste nimes- tikku, see viimane olevat väga puudulik ja sellepärast peab seda puudust eestkätt kõr- valdama, mis puutub nende haiguste nimestikku ja kaartide suuruse, sisu ja täitmiseviisisse.

See seaduseelnõu on õige lühikene, kõigist 3 paragrahvi, milles on kõik ära öeldud, mis puutub registreerimiskaartide täitmisesse ja edasisaatmisesse, selle korra ning tähtaja määrab kindlaks töö-hoolekandeminister tervishoiu peavalitsuse juhataja ettepanekul. Samal viisil, kuid ära kuulates statistika keskbüroo juhataja seisukohta, määratakse kindlaks registreerimiskaartide sisu ja vorm.

3. paragrahv näeb ette, et külgehakkavate haiguste ja suguhaiguste registreerimiskaartide saatmine posti kaudu sünnib maksuta. Üldkommisjonis arutati seda küsimust kõikkülgelt, ja leiti siiski, et ta on vastuvõetav. Kuna üldkommisjon täiesti pooldas, et külgehakkavate- ja suguhaiguste registreerimine on soovitatav, siis teen ettepaneku, see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **A. Jürman:** (Hääletatakse). Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **A. Tamm:** Teen ettepaneku, selle seaduseelnõu I ja II lugemise vahel 3-päevalisest vaheajast mitte kinni pidada.

Juhataja **A. Jürman:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Et üldkommisjoni aruandjat kohal ei ole, sellega jääb vahele lisarahukohtunikkude asukoha muutmise seadus — üldkommisjoni ettepanek.

Kuna Riigikogu koosolek on kestnud 2 tundi, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12 p.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 12.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman.**

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar.**

Juhataja **A. Jürman:** Riigikogu koosolek kestub.

22. Rahukogude korraldavate ja üldkoosolekute koosseisu muutmise seadus — I lugemisel. Üldkommisjoni aruandja **K. Kornel:** Käesoleva seaduseelnõu põhjendus oleks järgmine. Rahukogude kohtuistungite koosseisu muutmise seadusega, millega rahukohtunikud on enam-

vähem kõrvaldatud rahukogu kohtuistungitest, on käesolevas eelnõus väljendatud nõudmine

põhjendatud, et nad ka rahukogu korraldavate- ja üldkoosolekutest osa ei võtaks. Selle kohta tähendab päris õieti Riigikohtu esimees, et kui rahukogu alaline koosseis peab rahukogu töövõime ja headuse eest vastutama, siis peaks ka ainult sellele koosseisule õigus kuuluma seda tööd juhtida ja korraldada. Peale selle jääks rahukohtunikkudele ka rohkem aega üle oma jaoskonna tööde jaoks. Praegu on seisukord loomuvastane, sest rahukohtunikud, kes üldkoosolekutest osa võtavad, on enamuses, nii siis kontroleeritav osa on enamuses kontroleeriva üle, ja et seeseisukord loomulik ei ole, peaks igaleühele selge olema; sellepärast teen üldkommisjoni nimel ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. Ühtlasi teen täiendava ettepaneku, käesoleva seaduseelnõu I ja II lugemise vahel kolmepäevalisest vaheajast mitte kinni pidada.

Juhataja **A. Jürman:** Asun ettepaneku hääletamisele — seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja poolt on teine ettepanek — käesoleva seaduseelnõu I ja II lugemise vahel kolmepäevalisest vaheajast mitte kinni pidada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see ettepanek vastu võetud.

Riigikogu läheb tagasi päevakorra 18. punkti juurde.

23. Lisarahukohtunikkude asukoha muutmise seadus — I lugemisel. Üldkommisjoni aruandja puudumise pärast täidab aruandja kohuseid üldkommisjoni abiesimees rkl. Kornel.

Aruandja **K. Kornel:** Käesoleva seaduseelnõu põhjenduseks olgu järgmist öeldud: Käesolev seaduseelnõu on tingitud kavatsusest eelarve korras lisarahukohtunikkude arvu vähendada 6 pealt 2 peale. Tegelikult on see juba sündinud, sest Riigikohtu poolt on vastu võetud eelarves ainult kahe lisarahukohtuniku palgad. Lisarahukohtunikkude ülesanded peaksid seisma ainult selles, et nad üksikutes rahukohtuniku jaoskondades vajaduse korral rahukohtuniku kohuseid täidaksid. Selleks aga suurt arvu lisarahukohtunikke vaja ei ole. Üldkommisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. Ühtlasi teen ettepaneku, käesoleva seaduseelnõu I ja II lugemise vahel kolmepäevalisest vaheajast mitte kinni pidada.

Juhataja **A. Jürman:** Asun ettepaneku hääletamisele — käesolev seaduseelnõu I luge-

misel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja poolt on tehtud teine ettepanek — käesoleva seaduseelnõu I ja II lugemise vahel kolmepäevalise vaheajast mitte kinni pidada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Üldkommissjoni aruandja puudumise tõttu jääb vahele päevakorra 20. punkt — Riigikohtu seaduse § 17. muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

24. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 2 — I lugemisel.

Maakommissjoni aruandja **O. Liigand**: Ühes maaseaduse § 1. põhjal riigi omanduseks võõrandatud mõisate ja maadega pidid võõrandamisele kuuluma ka kõik need tööstuslikud ettevõtted, kui selle maa pärandus ja osa, millel need ettevõtted asuvad. Oma iseloomu poolest jagunevad need ettevõtted aga kahte liiki. Ühed on puhtpõllumajanduslikud ettevõtted, mille peale ei või vaadata, kui iseseisvate tööstusettevõtete peale, vaid kui mõisamajapidamise lahutamata osa peale, mis mõisamajapidamisele samuti tarvilik, kui näiteks põllumajanduslikud hooned. Niisuguste puhtmõisamajanduslike ettevõtete hulka käivad Vene senati I departemangu üldkogu seletuse järgi 1896. a., ka mõisa viinavabrikud. On selge, et niisugused puht põllumajanduslikud ettevõtted, maaseaduse mõtte kohaselt ühes mõisate maadega võõrandamisele peavad kuuluma.

Teisiti tuleb aga vaadata niisuguste tööstuslike ettevõtete peale, mis, olgugi et nad maaseaduse järgi võõrandatud maadel asuvad, täitsa iseseisvate tööstuslike ettevõtete iseloomu kannavad, mis tööstusseaduse (§ 4) ettenähtud korras olid asutatud ja mille kohta olid maksvad tööstusseaduse ja määrused, mis Vene seaduste kogu XI köites II jaos ette nähtud ja mis tööstusmaksu pidid maksma. Neid ettevõtteid ei saa enam mõisamajapidamiste tingimata osadeks ehk päraldusteks arvata ja nad tuleksid sellepärast endistele omanikkudele tagasi anda. Seda tahabki teha käesolev seaduseelnõu, mis Vabariigi Valitsuse poolt juuni-kuul 1925. a. Riigikogule esitatud.

Maakommissjon, Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule esitatud seaduseelnõu läbi vaadates, ühines Vabariigi Valitsuse motiividega ja esitab käesoleva seaduseelnõu Riigikogule vastuvõtmiseks sisuliselt muutmata ja ainult redaktsiooniliste parandustega, mis ette võetud seaduseelnõu pealkirjas kui ka tema tekstis. Maakommissjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

J. Jans (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Mina vaidlen kategooriliselt selle seaduse käesoleval kujul vastuvõtmise vastu. Nagu seaduse tekstist näha, tahetakse vabastada võõrandamisest, see tähendab tagasi anda endistele omanikkudele, teatud tööstuslikud ettevõtted, ja ei eriseaduse tekstist ega seletuskirjast ega ka aruandja seletustest ei ole näha, missuguses ulatuses ja mida õieti tahetakse tagasi anda, ja ei ole üldse selge, kas kõike seda, mis selles seaduses tagasiandmise alla kuuluvaks loetakse, on veel võimalik tagasi anda. Minu arvamise järgi oleks juba aeg ja oleks võimalik seda teha, et niisugused seadused peaksid redigeeritud olema sarnasel viisil, et nendes oleksid üles loetud üksikasjaliselt kõik objektid, mis tagasi antakse, sest siis meie teame, kui suur on see varandus, mida tagasi antakse ja kas teda võimalik on tagasi anda. Ja veel on üks küsimus, nimelt et kui nüüd tagasi antakse, see on seatakse õiguslikult endisesse seisukorda mitmesugused tulutoovad varandused, kas siis mitte selle aja eest, mis need ettevõtted ja sisseseeded võõrandatud on olnud, kahjutasu maksta ei tule endistele omanikkudele, ja kui suures summas. Minu arvamise järgi on siin õige suurte väärtuslike varandustega tegemist, ja kui meie nüüd selle ettepanekud seaduse vastu võtame, siis ei tea meie mitte, missugused protsessid ja kohustused meie sellega endale kaela võtame.

Mina olin eile kohtupalatis ühe protsessi pealtkuulajaks, kus mingisugune äriettevõtte nõuab vabariigilt 54 miljonit marka selle eest, et seal ei ole üks ministeerium korralikult oma asju ajanud ja on lasknud asja niisugusesse seisukorda sattuda, et nüüd kahjutasu nõudmisega esinetakse. Muuseas on seal omaaegne juriidiline komisjon, või kuidas ta nimi oli, teatud otsused vastu võtnud, mida ta mitte kõikkõigselt läbi kaalunud ei ole ja mida nüüd kasutatakse. Selle komisjoni liikmed on ise pärast tunnistanud, et seal mitte kõiki andmeid otsuse tegemise juures käepärast ei ole olnud. Sellepärast tahaksin mina nüüd tõesti, enne kui selle seaduse poolt hääletada, selgust saada, kas on siin niihästi põllutöoministeeriumil, komisjonil kui ka Vabariigi Valitsusel ülevaade olemas selle üle, mida nemad oma ettepanekus Riigikogu otsustada annavad. Mulle näib, et sarnaste seaduste esitamise ja vastuvõtmisega toimetatakse õieti sellest seisukohast välja minnes, nagu oleks Eesti riik mingisugune vaenulik asutus, kelle käest võimalikult peab varandused ära kiskuma ja andma nõndanimetatud endistele omanikkudele. Varsti tuleb veel teine seadus arutamisele, kus tahetakse Eesti-

Vene rahulepingu põhjal Eesti Vabariigi Valitsuse omaks saanud aktsiad teadmata kellele, sest teadmata on see, kes nende aktsiatega edaspidi opereerib, nimeliselt nende endistele omanikkudele, tagasi anda, olgugi, et ei ole teada, kes need isikud üldse on. Minule tundub loomulikuna, et kui kord midagi on võõrandatud, et kui on kord leitud, et oli tarvis võõrandada, et see ajalooline paratamatus oli, et siis rumalus on eriseadustega umbkotti nende endiste omanikkude kätte kord võõrandatud varandused tagasi toimetada. Mina arvan, et Eesti vabariik ei võiks juba oma enese au pärast sarnaselt toimetada ja ei tohiks öelda, et see, mida tema esitus kunagi teinud, nüüd enam kõlbulik ei ole.

Peale selle on see seadus õieti nõnda nimetatud tasumaksu seadus; käesoleva seadusega lahendatakse ka üks osa tasumaksimisest endistele mõisaomanikkudele, kes enesetele kõiki nendelt võõrandatud varandusi tagasi nõuavad. Loomulik on, et tagasi saamise korral nendele kahjutasu makstakse aja eest, mil varandused võõrandatud olid, nende mittekasutamise läbi saadud kahjude suuruses, ja samuti nende varanduste rikku mise eest.

Kõiki neid põhjusi arvesse võttes leian mina, et kiires korras üle pea-kaela, ilma et asjasse süvenetaks, ilma et meile tarvilikke andmeid esitataks, seda seadust vastu võtta ei või. (Vahelhüüded pahemalt poolt: Õigel!) Meie ei tea mitte, mida meie käest ära anname, ja ei tea ka, missugused kohustused meie vabariigile kaela võtame kahjutasude maksmise näol.

J. Vain (stp): Käesolev seadus on juba maaseaduse täiendus nr. 2. Oli järelikult ka nr. 1, ja see nr. 1 tõi meie maaseaduse teostamisesse teatud määral uut. Kui meil maaseaduse vastuvõtmisest nüüd juba mitu aastat möödab on — kuus aastat — ja kui maaseadust on mitmel korral ümber tehtud, siis on nüüd järjekord jõudnud sinnamaani, et asunikud ise oma parema äratundmise ja äranägemise järgi käed on külge pannud. Praegu istub saalis härra Pool, selleaegne põllutööminister, kui maaseadus vastu võeti. Härra Pool oli ka esimene maaseaduse teostaja. Väga kehtvalt teostas seda ka härra Rostfeld, omal ajal erapooletona, pärast põllumeestekogude liikmena. Samuti kehtvalt teostas maaseadust ka härra Kerem, rahvaarakonna liige. Seega on siis kolm ministrit, kuuludes keskerakonda või äärmisesse paremasse tiiba, seda seadust teostanud, ja nüüd nagu ma tähendasin, on asunikud, kes senni seaduse

teostamise viiside vastu vaielnud, ohjaotsad enese kätte saanud ja seda oma kõigeparema äratundmise järgi teostama hakanud. Maaseaduse täiendamise seadus nr. 1 näeb ette, et meie kogudustele antakse tagasi armuadra-maad. Onnetuseks on armuadra-maade peale maaliitlikust erakonnast minister asunikud asetanud, ja asunikul — ministril on siis au ja uhkus neid asunikke sealt ära tõstma hakata. Seda õnne temal enam ei ole, et ta kedagi veel võiks asuniku koha peale paigutada, sest teised on selle töö ära teinud! Meil oli lootus, et meie asunikude esitaja Vabariigi Valitsuses emba-kumba teeb: Kas nõuab maksu mis maksab armuadra-maade tagasivõtmist riigi kätte; või kui ta seda ei tee, siis seda, et asunikud, keda rahvaarakonna ja põllumeeste minister sinna asetanud, asuniku-ministri poolt sealt ei tarvitse ära tõstetud saada. Kahjuks on aga nii, et seda küsimust maaseaduse täiendamise seadusesse nr. 2 maakomisjon sisse ei võtnud, sest Vabariigi Valitsus ei ole armuadra-maade küsimuses seisukohta võtnud. Peab ütlema: kes võib kedagi sundida, kui ta ei suuda kõndida! Eestis on sarnane vanasõna! Ta läheb ja heidab magama! Ja armuadra-maade suhtes on nähtavasti seda uinakut tehtud. Asunikud, keda nii ligidalt puudutab nende maadeküsimus, on jätnud praegu saali oma esitajaks üürniku. Ja muudugi, loomulik, et üürnik nende kasusid siis ka kaitsema saab! Iseenesest, nii kahju kui see ka on.... (Vahelhüüe paremalt poolt: Zimmerman ka!) Härra Zimmerman ka, aga ta on veel „värske“ ja ei ole aklimatiseerunud... Kui härra Laretei ministrina ei ole suutnud valitsust seda küsimust otsustamisele ja kaalumisele viia, ega ole sellepärast, nagu harilikult ikka rühm parlamendis tegema peaks, tarvilikku järeldust teinud ja valitsusest ära tulnud, siis arvame meie, kes meie otsekohe ja ametlikult asunikude esitajad ei ole, enese kohuseks II lugemisel seaduse sellekohaseid parandusi teha, mis armuadra-maad asunikudele tagasi annab.

E. Masik (põl): Väga austatud Riigikogu liikmed! Praegusel juhtumisel on tegemist seadusega, mis puudutab sügavalt meie tööstuse küsimust. Nimelt näeb see seadus ette, et need maad, hooned ja sisseseaded, mis kuuluvad tööstustele, mis omalalal on soetatud tööstuse otstarbel, kuid maaseaduse järgi võõrandamisele kuuluvad, tagasi antakse, kuna välja on jäetud kõik tööstuslikud ettevõtted, mis otsekohe ühenduses põllumajandusega. Et aru saada, kuivõrd see samm tarvilik on, võin korrata seda, mida muu hulgas härra

rahaminister oma eelarve-kõnes tähendas, et meil on niisugune seisukord praegu ilmsiks tulnud, et tööstustel tarvilikud maad ära võetakse ja tööstusasutus nagu õhku tõusma sunnitakse, nagu lugu Väandras või mõnes teises tööstusasutuses on olnud.

Vaatame, milleks on neil tööstusettevõtetal maad tarvis ja milleks nad maad omal ajal omandanud. Esimene tarvidus on muidugi — tehaste hoonete ja kogu krundi alla; siia juurde tulevad veel tarvilikud ladukohad, mis võivad teatud tehastel õige suured olla, näiteks Türi või Kohila paberivabrikul, mis asuvad maal jne. Siis on olemas terve rida tehaseid, mis tarvitavad tooresmaterjaali maast, ja on arusaadav, et kui see maa võõrandatakse, siis selle läbi tehase tegevust halvatakse. Niisuguste tehaste hulka kuuluvad tsemendi-, lubja- ja igasugused teised vabrikud, kellel on tarvis maad mitte ainult ühekordseks aasta tarvituseks, vaid pikema aja peale. Nende tehaste suhtes on arusaadav, et neil peab oma maa-ala olema. Paljud tehased on omale maad muretsenud küttematerjaali küsimuse lahendamiseks. Näiteks võtame Väandra klaasivabrikku. Tehased on omale omal ajal maad ja metsa muretsenud, ning see on teatud kindel osa tehase inventaarist. Muidugi on arusaadav, et kui see võõrandamisele määratakse, siis selle all peaks tehase tegevus ja algkapitaal kannatama. Väga tähtis on veel tööliste eluaseme, samuti ka tööliste toitmise küsimus, millel õige suur tähtsus tehaste kohta, mis asuvad sügaval maa sees. Selleks otstarbeks on paljud tehased maad soetanud, ja seda kasutatakse kas otsekohe tööliste poolt, kus igalühel vastav väikene maatükikene on, või jällegi ühiselt tehase poolt selleks, et odavama hinnaga muretseda töölistele toidumaterjaali, mis muidugi tähtis on tehase tegutsemise ja kalkulatsiooni mõttes. Tehas peab alati kindlustatud olema, et teatud hinnaga toidumaterjaali saada ja töölistele anda. See on niivõrd tähtis küsimus, et sellele vastavalt paljud tehased, nagu ma juba tähendasin, enesele maad on soetanud. Kui meie aga enesele ette kujutame, et need maad ära võõrandatakse, mitte ainult viimase grupi maid, vaid ka esimese, see on niisuguseid, mis tehastel tarvis on tooresainete, ladukohtade, või küttematerjalide otstarbeks, siis on arusaadav, et see halvab täielikult tehaste faktilist tegevust.

Kuid küsimusel on ka teine külg. Maa võõrandamise läbi langeb tehaste väärtus ja selle järele ka kapitaali väärtus, ja tehase omanik, kes võib olla ei ole kodumaal, vaid väljamaal, nagu paljudes sarnastes tehastes, kannatab selle all. Niisugune asjaolu kaotab

usalduse meie ettevõtetesse, ja väliskapitaal või üldse kapitaal ei tunne ennast kindlustatud olevat ja hakkab ennast tagasi tõmbama. Kuid ilma kapitaalita, eriti meie kapitaali-vaesuse juures, ei saa töötada, ja selle järelduel peavad teatud tehased oma tegevuse lõpetama. Minul on juhuslikult tarvitada ühe suurema tehase, nimelt Kohila paberivabriku, arvamine selle küsimuse kohta. See vabrik annab ülespidamist 1000 töölistele, ning tema praegune produktsioon ulatab mitmesaja miljonisse. Ma kannaksin ette ainult selle osa kirjast, kus näidatakse, mis oleks selle tagajärg, kui teostataks nende maade võõrandamine, mis tehas omal ajal soetanud. Meie loeme: „Aktionäride peakoosoleku otsusel osteti seltsi poolt 1906. aastal Kohila mõisa ettevõtte laiendamiseks ja kindlustamiseks ja ainult selle tõttu oli võimalik ettevõttel konsolideeruda ning suurened. Meie lisame siia juurde ärakirja Kohila valla tunnistusest, millega tõendatakse, et mõisaostmine ettevõtte laiendamiseks tungivat vajadust osutas. Viimane on siis ka pärast seda jõudsasti edenenud ja oma viljakust märksa tõstnud, nii et selle edaspidine arenemine näib kindlustatud olema, kui seda ei katkestata ülemaltähendatud korraldustega, — see on maade äravõtmine — mille läbi ettevõtet katastroof ähvardab.

Kohila mõisa põllupidamine on alati kõige paremas korras olnud ja võib mõisa praegust seisukorda eeskujulikuks nimetada. Mõisa saadused lähevad tervelt vabriku ja mõisa-tööliste ja nende perekondade ülespidamiseks, keda kokku umbes 1000 hinge on. Näiteks antakse mõisast piima töölistele hinnaga 20 penni toop, ja jahu, tangu, kartulit ning küttepuid palju alla turuhinna. Tööliste varustamine nimetatud ainetega tarvilikul määral, kui ka tõu-karjaloomade pidamine on muidugi võimalik ainult mõisa terveksjäämise ning ratsionaalse suurpõllupidamise juures.“ Edasi loeme:

„Kõik varemalt mõisa juurde kuuluvad hooned, nagu elumajad, aidad, küünid, laudad jne. kasutatakse vabriku otstarveteks ja ei või neid seepärast mingil tingimisel sellest eraldada. Ühtlasi on mõisamaast läbi raudteed vabrikust trubarappa ja jaama ehitatud, ja kavatseme s. a. kevadel teise umb. 5 klm. pika raudtee trubarabani, kus turba väljatöötamine aurujõuga sisse seatud on, ehitada, ja läheks see raudtee osalt samuti läbi mõisamaa. Tähendatud trubarabade kasutamise läbi saavutatakse suurt kivisöe kokkuhoidmist ja vastav välisvaluuta on riigile alal hoitud. Ülemaltähendatud põllutöoministeriumi korralduse läbi, see on maa võõrandamine, oleks vabriku hävinemine möödapääsematu ja

tema peaks oma tegevust lõpetama, sest et selts oma aktsionäridest ärarippuv on, kes temale väljamaal suuri krediite muretsevad ja edaspidiseid ka tulevikus lubanud on. Nendest krediitidest oleneb seltsi olemasolu, sest siinsed pangad ei suuda vabriku nõudeid rahuldada. Kuid mõisa võõrandamise läbi jääksid nimetatud väljamaa krediidid ära ja vabrik peaks nagu öeldud, oma tegevust lõpetama.

Vabriku seismajäämine tähendaks suurt kahju niiviisi järsku leivata jäänud töölisele ja ametnikkudele, kes ühes perekondadega umb. 1000 hingelist kogu sünnitavad, mitte vähem ka aktsionäridele ja ühtlasi ka riigile, sest et meie toodang peaaegu tervelt väljamaale läheb ja seega välisvaluutat sisse toob.“

See on selle tehase arvamine, kes omale maa muretseb, mis on täiesti kindel osa tehaste sisseseades ja mis on ette nähtud selleks, et vabrik saab töötada vastavalt nendele kalkuleatsioonidele, mis selle aluseks pandud. Kui aga nüüd maad võõrandatud saavad, siis läheb ära üks osa tehastest ning valmistamise tarvis lüüakse tehtud kalkuleatsioonid ümber. Mis on selle tagajärg? Maa antaks välja asunikkudele, tehas sattub raskustesse, ja 1000 inimest, kes seal nüüd ülespidamist saavad, peavad seda omale mujalt otsima. Kõige selle tagajärg on palju viletsam, sellepärast, et asunikke selle maa pealesaaks mahutada umbes 10 korda vähem.

Samasugune lugu on ka teiste tehastega. Näiteks on väga huvitav Vändra klaasivabriku juhtumine. See vabrik võib töötada ainult sel tingimisel, kui temal on olemas vastavad maa-alad, küttematerjaali ja ka tooresmaterjaali saamiseks vastavate hindadega, kust võiks toitu saada veoloomadele jne. On arusaadav, et kui kõik need võimalused tehasele ära võetakse, siis ka tehas oma tegevuse lõpetama peab. Samasugune on lugu ka kõigi teiste maalasuvate tehastega, kes maad ei pea mitte maakasutamise otstarbel, vaid kus maa on tehase jagamatu osana tema tegevuse eluliseks elemendiks.

Sellest kõigest välja minnes oleks võimatu ette kujutada niisugust seisukorda, et seda viga, mis omalajal selle läbi sündinud, et maa-seaduses ei ole ette nähtud tehastele kuuluvate maa-alade mitte võõrandamist, nüüd ei parandataks.

Siin tähendati lugupeetud rkl. härra Jans'i poolt, et see küsimus ei olevat mitte küllalt selge ja sellepärast peaks edasi lükatama. Mina ei saa aru, mis siin selge ei ole ja missugust selgitust siis veel tarvis on. See on ometi vana küsimus, mida Riigikogu komisjonides, kui ma ei eksi, juba 2—3

aastat on arutatud, ja mis ei ole mitte selle valitsuse algatatud, vaid juba eelmiste valitsuste poolt. Küsimus peaks sellel alusel minu arvates ometi juba igakülgset selge olema, nii et eriselgitus oleks ainult asjata ajaraiskamine. Edasilükkamine ei ole tarvilik ka sellepärast, et seaduse tekstis on kindlasti ette nähtud, kuidas maade tagasiandmine sünnib. (J. Jans, stp: Missuguste?) Tehastele kuuluvate maade tagasiandmine. See on seaduses selgesti ära öeldud, nii et selgituse saamiseks seadust seisma panna ei ole mingit põhjust. Peab aga nimetama veel, et kui seadus praegu vastu ei võeta, siis on täiesti võimatu kuld-bilansi seaduse teostamine nende ettevõtete kohta, mida seadus puudutab, sest ettevõtete inventuuri tegemine on täiesti võimatu ilma selle osata, mis senni neile kuulus ja milles nende ettevõtete kapital on sees. Arvesse võttes, et see küsimus juba kauemat aega meie tööstusaja rõhunud, ei ole minu arvanemisel võimalik seda seisukorda lasta edasi kesta, vaid just meie majanduselu huvides, samuti ka töölise huvides, kes neis tehastes oma ülespidamist saavad, peab küsimus lähemal ajal lahendamata, seda enam, et muidu asutakse tegelikult maade jagamisele, mille järele küsimuse otsustamine juba raskem.

Kõike seda arvesse võttes arvan mina küll, et ei ole mingisugust põhjust selle seadusega rohkem viivitada, vaid oleks täiesti loomulik, et see seadus vastu võetaks. See oleks teatav pluss meie nii-kui-nii halvas ja raskes seisukorras oleva tööstuse ja majanduse elustamiseks, mida ometi Riigikogu keelata ei tohiks.

J. Jans (stp): Ma ei vaidle sugugi selle vastu, et teatud tööstusettevõtted ühes tarvilikkude maa-aladega vabaks antakse. Tõepoolest, Asutaval Kogul ei olnud kavatsust tööstusettevõteteid, mis omaette tegutsevad, võõrandada. Kuid mina leian, et kui niipalju aastaid on Vabariigi Valitsus ja Riigikogu komisjonid seda küsimust kaalunud, ja seda seaduseelnohu, mis nii lühikene on, aastate pikkust aega tarvitades kokku seadnud, siis oleks tõesti võinud üles lugeda, kui palju tööstusettevõteteid selle seaduse järgi vabastada tuleb ja missuguses ulatuses. Selleks oleks aega küll jätkunud. Kui seda tehtud ei ole, siis teatud otstarbel: kas on laiskus olnud asjaosalistel, et nad oleksid võtnud materjaalid ja enesele aru andnud, kui suure ulatusega seaduse nemad välja annavad; või tahetakse niisuguse seadusega seda kätte saada, et Vabariigi Valitsus, keda loodetakse oma meeste käes ka tulevikus olevat, tegevusevabaduse saaks, et ei taheta tingimata tööstuse huvides teatud maa-alad, ehitused ja

sisseseaded tagasi anda, vaid tagamõte on, et selle juures vastavate huviringkondade kasuks võimalikult profiiti lüüa. Niisuguse seisukoha vastu ma vaidlen. Minu oletust ümber lükata ei saa. Mina küsisin põllutööstuste ministriumist järele, kui palju nende kalkulatsioonide järgi tagasiandavaid tööstusettevõtteid on. Kui ma ei eksi, mulle nimetati arv 49. Mina arvan, et oleks väga hästi need 49 asutust siin üles lugeda võidud, ja oleks võidud nimetada vähemalt iga suurema ettevõtte juures, missugused maa-alad neile tagasi antakse.

Näiteks mina rääkisin maaseaduse muutmise ja täiendamise seaduse nr. 1. juures, et meil on Eesti-Vene rahulepinguga Narva kose kasutamise üle teatud kokkulepe maksma pandud, ja meil olid mitmesugused kavatsused Narva kose kasutamise kohta. Aga nüüd antakse see kosk, mis praegu riigi oma, ühegi tingimuseta mingisugusele väljamaa huviringkonnale täies ulatuses kätte. Ja kui nüüd pärast tarvis peaks olema seal midagi, ütleme rahulepingu põhjal, ette võtta, siis peab neid õigusi paljude sajade miljonite võib olla miljardite eest tagasi ostma väljamaalaste käest. Ma ei tea, mis sõbrad või vennad need väljamaa rahamehed Eesti vabariigile on, et nende huvides meie riigimehed ja rahvaesitajad kahju peavad tegema Eesti riigile. Ma arvan, vähemalt selle suure objekti kohta oleksid võinud mingisugused konkreetset andmed olla. Ma ei taha kurja teisest inimesest arvata, aga kõik see, mis Narva kose ümber keerleb ja ka Joala mõisa peale obligatsioonide tegemine, kõik need asjaolud annavad arvata, et siin küllalt vabariigi huvides ei tegutseta. Ma vaidlen sellepärast ebamäärasuse vastu, mis seaduseelnõus valitseb. Niisuguseid ebamääraseid, ilma kindla kujuta seadusi ei tohiks anda, see on kuritegu Eesti vabariigi ja Eesti rahva vastu, keda meie seadusandja asutus esitab.

Tehniliselt niisugused seadused ei ole vastuvõetavad, eriti seal, kus piiratud objektidega tegemist on ja konkreetseid norme võimalik on ilma iseäraliku vaevata kokku seada. Sellepärast mina vaidlen selle seaduse vastuvõtmise vastu, ja ei leia sugugi, — kui nõudmise ette paneme, et vähemalt aruandja seletaks, missugused ettevõtted on kavatsatud tagasi anda, — et see mingisugune ülekohtune nõudmine on inimese poolt, kelle käest nõutakse, et ta peab selle seaduseelnõu poolt hääletama. Mis teab Riigikogu liikmete suurem enamus sellest, missugused varandused tagasi antakse... (K. Tonkman, põl: Ega seadusega ei saa nimetada, kes saab.) Miks ei saa!? Kui Teil 49 ettevõtet on, siis võite ju öelda, missugused maa-alad tagasi antakse. (K.

Tonkman, põl: Siis ei ole meil Vabariigi Valitsust tarvis.) Teil ei ole nähtavasti mingisugust ettekujutust, mis Vabariigi Valitsus võib teha seadusandluse alal ja mis puht seadusandlus on. (K. Tonkman, põl: Teie olete ometi jurist ja teate, kus on seaduses öeldud...) Sellepärast, et ma jurist olen, räägin ma siin, kui ma seda ei oleks, siis mul niisuguseid väiteid ei oleks võimalik ette tuua. Ma pean ütleva, kui praktiline jurist, missugused suured takistused ja raskused niisuguste seaduste seletusega on. Võin tõendada, et meie kõrgema kohtu, Riigikohtu, liikmed tihtipeale minu, kui rahvaesituse liikme, tähelepanu selle peale on juhtinud, et meie seadusandlus oma otstarbele ei vasta, ja rahvale kahju tehakse läbitöötamata seaduste andmisega. Ma mäletan ühe juhtumise, mil kadunud kriminaalosakonna juhataja härra Beniko tuli minu korterisse — oli terve rida seadusi, mille peale ta tähelepanu juhtis — ja ütles, et mis meie, kohus, teeme nende seadustega. Kui meie neid seletame, siis meie rikume seadust, meie peame nägivaldaga, karvupidi kuidagi viisi kooskõlastama, et neid üldse tarvitada saaks. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Need on saamatute seadusandjate seadused, kus sarnased raskused on. Ma kordan, et rahvaesitajad ei tea seda seadust vastu võttes, kui palju sadasid miljonid nemad viimati nendele, kes need maad tagasi saavad, välja maksma peavad töötava rahva kulul.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **O. Liigand**: Käesolev seadus on õieti üks osa maaseaduse täiendamise ja muutmise seadusest, mis vastu võetud läinud kevadel 26. mail 1925. aastal. Seal oli vastu võetud eelnõusse ka vastav § 4. Aga seal tekkisid kahtlused tagasiandava objekti suuruse kohta. Nimelt oli seal ette nähtud, et tagasi oleks tulnud anda need tööstuslikud ettevõtted, mis ei olnud otsekoheste maksude seaduste § 453. punkt 26. ette nähtud. Selle järgi oleksid tagasiandmisele tulnud ka mõisate viinavabrikud. Sellepärast jäeti tol korral see paragrahv seadusest välja selleks, et temale kindlam kuju anda ja ta siis uuesti esitada. Selles mõttes ongi see seadus esitatud. Siin tõi härra Jans näiteks ette, et ei ole ette nähtud, missugused vahekorrad võiksid pärast tekkida Vabariigi Valitsuse ja varanduste tagasisaajate vahel, et siin protsessid võiksid tulla jne. Käesoleva seaduse § 2. näeb ette vahekordade lahendamise korra põllutööstuste ja ettevõtete tagasisaajate vahel, ära

näidates, et „vahekord, mis põllutööstusteerial omanikkudega tekkinud nende tööstustevõtete suhtes, missugused ühes maaseaduse põhjal võõrandatud maadega põllutööstusteerial poolt üle võetud, kuid hiljem põllutööstusteerial korraldusel või kohtuotsuse põhjal võõrandamisele mittekuuluvateks tunnistatud ja nende omanikkudele tagasi antud — lahendatakse käesoleva seaduse § 1. ja Riigikogu poolt 26. mail 1925. aastal vastuvõetud maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 6. ning järgnevat esetanähtud korras.“ Ja seal § 6. on ette nähtud näiteks niisugused tingimused, et „kui tagasiantavad varandused põllutööstusteerial poolt üle võetud ja kolmandatele isikutele välja renditud või teiste tehingute põhjal üle antud, jäävad jõusse põllutööstusteerial poolt nende varanduste kohta sõlmitud lepingud, kusjuures omanikud vastavas osas põllutööstusteerial õigustesse ja kohustusse astuvad, arvates 1. juunist 1925. aastast. Tagasiantavate varanduste kasutamises enne 1. juunit 1925. aastal saadud summa maksab riik omanikkudele tagasi, maha arvates 10% administratsiooni kuludeks.“ Nii on siin ja ka järgnevat seaduse osades ette nähtud vahekordade lahendamise kord. Ka tookord vaeidli pahemalt poolt selle seaduse vastu, aga sellegipärast ei kardetud seda, mis nüüd härra Jans kardab. Mulle näib, et see kartus on ilmaaegne. Härra Jans ütles, et nende asutuste arv, mis tagasiandmisele tuleb, on umbkaudne. Tema nimetas arvu 46. Põllutööstusteerial olevate andmete põhjal peab see arv aga vähem olema: seal arvati neid paarikümne ümber olevat. Siin on arvatud ainult need suured tööstustevõtted, millel ei ole mõisate majapidamisega midagi ühist, nagu ma juba ennemgi tähendasin, kuna maaseaduse mõtte järgi pidid üle võetud ja likvideerimisele määratud saama mitte iseisvad tööstused, vaid suur-põllumajapidamised. Nii ei näe mina neid kartusi millegagi põhjendatud olema, missuguseid härra Jans ette tõi, ja jään oma endise seisukoha juurde: see seadus I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **A. Jürman:** Rkl. Jans'i poolt on järgmine ettepanek tehtud: seadus tagasi anda komisjoni ümberredigeerimiseks selles sihiks, et saaks nimeliselt ära tähendatud tagasiantavad ettevõtted. Härra Jans'i ettepanek tuleb enim hääletamisele kui aruandja oma. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 18 häält, vastu 28 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb ettepanek, see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääleta-

takse.) Nähtava enamusega on seadus I lugemisel vastu võetud.

25. Õppursõdurite maksuta õpiabinõude muretsemise seaduse täiendamise seadus — I lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja **E. Martinson:** Ajutise valitsuse ajal määrati õppursõduritele, kes sõjast osa võtnud, prii kool. Selle prii kooli saamise asja otsustas töö-hoolekandeminis-

teerium. Pärastise seadusega viidi asi haridusministeerial alla. Praegusel korral esitas Vabariigi Valitsus seaduseelnõu, mille järgi tuleks õpiabinõude tarvitamise asemel anda vastav toetusraha, ja põhjendas seda järgmiselt: ülikooli kursuse lõpetamise puhul lahkuvad noored haritlased oma elukutsetele, sel tööl vajavad nad neid raamatuid, ja sellepärast ei ole otstarbekohane neil raamatuid võtta kooli kogude jaoks, pealegi kogudesse koguneb eksemplaare sarnasel määral, mis lähematel aastatel sugugi vaja ei lähe. Enne määrati iga õppursõduri jaoks Tartu ülikoolile 2500 marka ja Tallinna tehnikumile 1500 marka semestris. Pean faktiliselt seda parandama, mitte semestris, vaid õppeaastas. Hariduskomisjon on põhimõtteliselt Vabariigi Valitsuse seisukohaga ühinenud, kuid on laiendanud seaduse ulatavust ka Tallinna konservatooriumi, Tartu konservatooriumi ja Pallas'e kunstikooli õpilaste kohta. Teiseks on hariduskomisjon seadust muutnud ka selles mõttes, et õppeasutus haridusministeerial nõusolekul otsustab õpiabinõude omandamiseks üle õppursõduritele, ja ka seda, et võib õpiabinõusid edasi maksuta tarvitada anda õppursõduritele. See kord näis olevat otstarbekohasem. Sisuliselt on hariduskomisjon ühinenud valitsuse eelnõuga. Panen ette, see seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **A. Jürman:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **E. Martinson:** Panen ette, kolmepäevalisest vaheajast mitte kinni pidada selle seaduseelnõu I ja II lugemise vahel.

Juhataja **A. Jürman:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Riigikogu läheb vahelejäanud päevakorra punkti juurde tagasi.

26. Riigikohtu seaduse § 17. Üldkomisjoni aruandja **A. Tamm:** Eesti

muutmise seadus—I lugemisel. Vabariigi Riigikohtul on endised Venesenati õigused, ja need õigused on üles-tähendatud seaduses 1919.

aastal, mis on välja kuulutatud „Riigi Teatajas“ nr. 82/83. Endised Vene senati esimehe, teise, kohtu ja herolddepartemangude õigused. Vene valitsuse ajal juba muudeti kahe viimase departemangu nimed kolmandaks ja neljandaks departemanguks. Administratiiv-osakonnal on peale muu seltside registreerimise asjus kassatsioonikohtu õigused, samuti ka riigi kontrollnõukogu ettepanekul lõpulikult ära otsustada lootuseta võlad, mis üle 10.000 marga, pärast, 1923. aastal, suurendati see summa 100.000 marga peale. Valitsus leiab, et see viimane osa selles seaduses peaks täiesti välja jäetama, sest kui riigi kontrollnõukogu otsus läheb administratsioonilisel teel kinnitamiseks Riigikohtule, siis ei ole enam võimalust asjaosalistel edasi kaevata, sellepärast jäeti uues seaduses ka punktid d ja e välja. Üldkommisjon ühendas siis mõlemad seaduseelnõud, töötab täiesti ümber ja pani maksma uue redaktsiooni, nimetades, et Riigikohtu seadus asutatakse ja pannakse maksma järgmiselt, et kaebused seltside ja ühingute registreerimise asjus alluvad Riigikohtule, ja et see seadus näeb ette ainult ühe paragrahvi ning 2 punkti, ja teised 2 punkti b ja e jäävad välja.

Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja A. Tamm: Teen ettepaneku, I ja II lugemise vahel 3-päevalist vaheaega mitte pidada.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

27. Tallinna tehnikumi põhikirja muutmise seadus — I lugemisel.

Hariduskommisjoni aruandja **C. Shilling:** Tallinna tehnikumi põhikirja on antud Asutava Kogu seadusandliku delegatsiooni poolt 1920. a., ja sellepärast võib ka temas

muudatusi ette võtta ainult seadusandlikul teel.

Peab ütlema, et terve põhikirja on omal ajal kiires korras välja töötatud, selle tõttu õige puudulik ja ei vasta sugugi teistele samalaadilistele seadustele. Oleks vaja täitsa uus

põhikirja või seadus tehnikumile anda. Kuid selle väljatöötamine on ühenduses meie kutsehariduse korraldamisega ülepea, ning nõuab väga põhjalikku ja mitmekesisest kogemustel rajatud eeltööd. Need tööd võivad veel mõni aasta aega võtta ja jäävad seega III Riigikogu hooleks.

Kuid vähemaid ümberkorraldusi ja ühes sellega ka muudatusi ja täiendusi põhikirjas nõuab elu sagedasti. Nii kõneleb tehnikumi juurde ületoodud katsekoja seadus tehnikumi erisummadest, kuna tehnikumi põhikirja nendest midagi ei tea, ei erisummade moodustamisest ega nende tarvitamisest. Samuti läheb põhikirja vaikides mööda õppemaksudest. Kõik see teeb raskusi nii haridusministeeriumile, kui ka riigikontrollile. Nende kõrvaldamiseks näeb käesolev seaduseelnõu ette erisummade moodustamist õppemaksudest, mille suuruse haridusministeerium kindlaks määrab ja teistest tuludest, nagu katsekoja sissetulekutest jne. Erisummad tarvitatakse, samuti nagu ülikoolis, lisaks riigi eelarve korras saadud krediitidele teaduslikkudeks ja õppeotstarveteks.

Teine puudus, mis tehnikumi põhikirjas olemas, on see, et ta annab haridusministeeriumile õiguse, avada piiramata arvul uusi osakondi, kuid ei luba kellelegi neid tarbekorral sulguda või isegi üksteisega ühendada. Tegelikult on see kunni absurdini viinud. Nii olla varemalt tehnikumis olnud kutsekoolide õpetajate osakond, kus ainult üks õpetaja kahe nädalatunniga õpetanud, ja tema olnud ka osakonna juhatajaks ning saanud selle eest isetasu. Praegu on osakondi, kus 1 või mõni õpilane, on osakondi, mida 7. a. jooksul mitte ükski pole lõpetanud, olgugi et kursus 3. a. kestab. Tegelikult on elunõuete surve mõni ümberkorraldus ette võetud, näiteks on põhikirjas nimetatud seitse osakonda koondatud kahte teaduskonda, üks kolme, teine nelja osakonnaga. Kuid sellel ümberkorraldusel puudub seaduslik alus. Mõnda teist ümberkorraldamist ei saa haridusministeerium algatadagi. Nii tegi Vabariigi Valitsus kahe aasta eest otsuse, likvideerida tehniline keemia osakonnad, nii Tartu ülikoolis kui ka Tallinna tehnikumis, jättes alles puhtkeemia osakonna esimesse. Kui otsusest teatati ülikoolile, asus viimane kohe selle täitmisele. Töötati välja likvideerimise kava, saadeti haridusministeeriumile kinnitamiseks, kustutati üks professor ja üks dotsentuur koosseisust jne. Tehnikum aga pole kõikide haridusministeeriumi korralduste peale selles asjas teisiti reageerinud, kui ainult teatanud, et Vabariigi Valitsuse otsusel puudub seaduslik alus, või isegi ilma mingisuguse vastu-

seta haridusministeeriumi korraldust täitsa ignoreerinud. Sarnast ebanormaalselt seisukorda tuleb vastava parandusega kõrvaldada.

Ka näib otstarbekohasena olevat maamöödu osakonda ühendada hüdrotehnika osakonnaga üheks kultuuritehnika osakonnaks, mille alam aste annaks maamöödajaid, ülem aste tegelikke kultuurinseneere. Senni kui käesolev eelnõu vastu võetud pole, ei saa haridusministeerium kõne alla võtta nimetatud muudatust. Samuti peaks kaalumisele tulema laevaehituse osakond, kus läinud semestril ainult üks õpilane oli.

Ebaloomulik oli tehnikumi põhikirjas ka see, et uute osakondade avamine võimaldati haridusministeeriumi otsusega. Käesolev parandus teeb nii osakondade avamise kui ka nende ümberkorraldamise ja sulgumise ärarippuvaks Vabariigi Valitsuse otsusest.

Komisjoni ettepanek läheb lahku valitsuse ettepanekust ainult selles, et viimases oli ette nähtud uute osakondade avamine haridusministeeriumi otsusega, kuid komisjon paneb ette, need õigused Vabariigi Valitsusele anda. Komisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev eelnõu I lugemisel vastu võtta.

J. Kana (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Üks valusamatest küsimustest meil on kutse- ja tehnikahariduse küsimus. Aastate eest, kui siin mõnesugustel koosolekutel oli otsustatud, et keemia-tehnika osakondi meil Eestis tarvis ei ole ei Tartu ülikoolis ega ka Tallinna tehnikumis, jäi asi soiku, ja ei ole meil kuidagi asja lahendamise juurde asutud. Nüüd, kus Riigikogu oma lõpupäevi üle elab, luuakse muudatus Tallinna tehnikumi põhikirja, mis oma ulatuse poolest õige laialine olla võib. Mina arvan, et sarnane lahendus kaugeltki otstarbekohane ei ole, seda enam, et nagu aruandja ette tõi, Tallinna tehnikumi ja haridusministeeriumi vahel hõõrumised olla, võib arvata, et käesolev seaduseelnõu ei ole tekkinud otsekohe tarvidusest, lahendada tehnilise hariduse küsimust nii kuidas kord ja kohus, vaid see on nii öelda ühekordseks tarvitamiseks tekkinud. Tehnikumi esitajatega läbi rääkides selgus, et ilma põhikirja muutmata, Vabariigi Valitsusel ja haridusministeeriumil tarvilikus ulatuses korraldusi ette võtta küllalt võimalusi on ja sellepärast ei ole mingisugust vajadust ega otstarvet praegu ülepeakaela ja kiires korras põhikirja muutmisele asuda. Siin kuulsime et käesoleva seaduse põhjal tahetakse terved kavatsused läbi viia, tahetakse ühendada osakondi, tahetakse luua uusi osakondi ja endiseid osakondi kinni panna. Kuid kuidas mõeldakse seda teha, kui meil veel

selgusele pole jõutud, missugune meie tehniline haridus peab olema. (K. Päts, põl: Kuidas siis tehnikum praegu töötab?) Tehnikum töötab nii, nagu tema, kui õpetastus, tegusema on hakanud, ta on püüdnud kohaneda tegeliku elu nõuetele. Tehnikum on aastate viisi pööranud haridusministeeriumi poole, on palunud tehnikumi küsimust täies ulatuses päevakorda võtta, on esitanud igasuguseid seaduse projekte. Kuid kõik see on jäänud hüüdjaks hääleks kõrbes. Nüüd on ükskord vist ühe tehnikumi professori ja haridusministri vahel üks kõvem jutt räägitud, ja peale selle esitati seaduseelnõu, milles taheti haridusministeeriumile õigus anda osakondi sulguda. Komisjonis parandati seda vähemalt nõnda, et Vabariigi Valitsusel see õigus oleks. Katset, tehnikumi hariduseküsimust laiemas ulatuses arutamise alla võtta, ei ole tehtud ja ei ole püütudki teha haridusministeeriumi poolt. Mulle näib, et ei ole mingisugust mõtet, samuti ei ole ka otstarbekohane, kunni uue Riigikogu kokkutulekuni seda küsimust ülepeakaela teiste seaduste hulgas kiires korras arutada, sellepärast teen ettepaneku, Tallinna tehnikumi muutmise seaduse arutamist katkestada.

E. Masik (põl): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma pean vaidlema selle seaduse vastu. Siin on ette nähtud, et tulevikus võib valitsus lihtsalt tehnikumi osakondi sulguda. See on väga sügavalt tehnikumi tegevusse tungimine, ja ma arvan, et ei või niisugusele õppeasutusele, nagu seda on tehnikum, sarnast kõikeuvat iseloomu anda niisuguste korralduste läbi, sellepärast et meil teatavasti nagu mujal, valitsused tihti muutuvad. Ühedel haridusministritel on omad vaated tehnilise hariduse kohta, teistel teised vaated, ja sellel läbi, et antakse võimalus lihtsalt valitsusele otsustada tehnikumi ulatuse küsimust, teeks see terve selle õppeasutuse tegutsemise küsitavaks. Siin vaadatakse, ma kuulen, tehnikumi peale, kui hariliku keskkooli peale. Ta ei ole keskkool, vaid kõrgem tehniline õppeasutus. Ta ei ole otsekohe ülikooli või akadeemilise hariduse kõrgusel, kuid ta on kaugel väljaspool keskkooli, sellepärast et tehnikumi võetakse vastu neid, kes on lõpetanud täieliku keskkooli kursuse, ja seal on vastavad osakonnad, mis on omalajal asutatud seadusandlikus korras, mille õpetus kestab 3—4 aastat. (K. Virma, stp: Vaat' seal see viga ongi!) Siin ümberkorraldusi ette võtta valitsuse korralduste läbi, annaks sellele asutusele tõesti kõikuva iseloomu. Tehnilise hariduse küsimus on ju väga laiaulatuslik küsimus. Sellel on sama suur tähendus

nagu näiteks ülikooli haridusel. Meie peame vaatama, et meie majanduslikus tegevuses pole ainult tarvis juriste, advokaate jne., vaid neid, kes tegelikult majanduslikkudel aladel tegutsevad, ja nende ettevalmistuseks ongi ette nähtud tehnikum. Peab veel arvesse võtma, et teatavasti on mitmed aastad käinud läbirääkimised tehnikumi ümberkorraldamise kohta vastavalt nendele praktilistele andmetele, mis elu on andnud. Kuid kui seda ümberkorraldust tahetakse teha, siis peaks sellele andma kindla iseloomu, kuna ometi ei saaks ümberkorraldusi kerge käega teha, andes seda lihtsalt valitsuse otsustada, mille tagajärg võib see olla, et tulevikus teised valitsused tulevad ja jällegi teised otsused teevad. Sarnane asjaolu viib selle tähtsa õppeasutuse kõikuvale pinnale, ja lahendusküsimuse, mis kord on algatatud, koguni iselaadi kujul lõpetab. Mina arvan, et küsimuses tuleks ettevaatlik olla, eriti selle tõttu, et tehnikumi õppejõudude ja dekaanide ning vastavate ministrite vahel teatavad vastolud olevat, mille tagajärjel tahetaksegi haridusministrile sarnased laialised võimupiirid anda. See oleks ülepea-kaela otsustamine. (Vahelhüüe J. Hünerson'i, põl poolt.) Ülikoolis on ikkagi oma autonoomia ja ta tegutseb täiesti oma ette ning teised ei saa ülikooli asjadesse segada. Nüüd aga tahetakse tehnikumil see väikenegi võimalus iseseisvaks tegutsemiseks ära võtta ja lihtsalt anda võimalus valitsusele teda oma äranägemisel ümber korraldada. Siin on nimetatud, et tehnikumis on niisuguseid osakondi, kus üks või kaks õpilast. Jah, see on õige, aga kui seal on niipalju õpilasi, siis vastavalt on seal ka kulud vähemad. Mina isiklikult olen tehnikumis tegevuses ühes niisuguses osakonnas, kus õpivad kaks noortmeest, kes varsti lõpetavad, ja see ei lähe riigile rohkem palkadena maksma, kui iga kuu 1800 marka. Nimelt loen ma kaks tundi nädalas, ja kokkuvõttes näeme, et summa aastas ei ole mitte 2,5 miljonit, nagu siin ette toodud, vaid umbes 20.000 marka. See

on ikkagi suur vahe, ja kui siin tullakse rääkima kahest ja pooldest miljonist, siis ei vasta see sugugi tõeloludele. Tehnikumi on viimasel ajal sisse seatud mitte õppetoolid, vaid vastavad õppeained, mis loetakse, ja ainult sel juhtumisel, kui on vastav arv kuulajaid, kui seda aga ei ole, siis kulud vastavalt ei tehta. Kui teie võtate tehnikumi eelarve, siis näete, et seal on 16-kunni 17-miljoniline väljaminek ja see väljaminek ei ole niivõrd suur, võrreldes meie teise kõrgema õppeasutusega — ülikooliga. Mina arvan, et tehnikumi küsimust siin ülepea-kaela otsustada ei saa, andes vastava osakonna sulgumise küsimuse haridusministri, valitsuse või vastava komisjoni otsustada, vaid küsimust tuleks tõesti laialdastelt võtta ja ühekorraga terve tehnikumi küsimus otsustada. Kui aga Riigikogu niisuguse küsimuse enne laialimnemist kiires korras otsustamisele võtab, siis ei oleks see küllalt praktiliselt astunud samm. On tõesti teatavad hõõrumised olemas tehnikumi ja ministeeriumi vahel, kes tahab vastavaid osakondi ülikooli juurde viia, kuid küsimuse peaks mitte sellest ühe külgest seisukohast, vaid täies ulatuses otsustamisele võtma. See seadus aga lööks sarnasel lahendamiseviisil jalad lihtsalt alt ära.

Juhataja **A. Jürman**: Korra kohta on sõna rkl. Anderkopp'il.

A. Anderkopp (töer): Meil ei ole, austatud Riigikogu liikmed, praegu veel mitte selge, kui palju ja missugust tööd meie õieti veel teha jaksame enne laialiminekut. Kuna selle küsimuse selgitamiseks on kokku kutsutud vanematekogu koosolek täna kell $\frac{1}{2}$ 2, teen mina ettepaneku, koosolek lõpetada.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 1.45 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Jürman**.

Abisekretäär **J. Piiskar**.